

3 OK-1
1844

05
222679

работніца і сялянка **11** 1973
+ прылож.

Дняпроўскае золата — магілёўскі шоўк. Дзесяткамі тон ён кожны дзень пакідае сцены завода і адпраўляецца ў свае далёкія і блізкія падарожжы. У Маскву, на славетную фабрыку «Чырвоная ружа», у Гомель на фабрыку «8-е сакавіка» і на многія, многія іншыя фабрыкі, заводы і камбінацы краіны. І вяртаецца да нас гатовымі рэчамі. Як жа нараджаецца ён? Хто стаіць ля яго «калыскі»? Пра гэта вы можаце прачытаць у артыкуле «Трэцяе дыханне».

А пакуль пазнаёмцеся. Лена Елісеева — сартыроўшчыца Магілёўскага завода штучнага валакна. Апошні ўважлівы позірк Лены і яе сябровак, апошнія дотыкі іх рук — і ў добры шлях, магілёўскі шоўк!

Фота У. Вяхоткі.

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 11 ЛІСТАПАД
1973

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

«Работніца і сялянка»,
1973 г.

На першай старонцы вокладкі: Герой Сацыялістычнай Працы даярка калгаса «1-е Мая» Слуцкага раёна Алена Георгіеўна Хацько.

Фота У. Вяхоткі.

Слуцкі раён,
калгас «1-е Мая».

30K-1
1844

222670
05

INSTRUMENTAL
E.C.C.
DIGITAL
DANFORTH

Дачцэ прэзідэнта Альендэ

Расказвайце пра бацьку,
Ісабэль,
расказвайце, які ён чысты быў,
як працаваў, каб волі карабель
пад сцягам пралетарскім горда
плыў.
Каб большала ў палях
пшанічных хваль
і карыстаўся люд сваім добром,
а з акіяна дзьмуў адно
містраль,
а горы чулі толькі працы
гром...
Ён не баяўся хмары, што плыла,
трымаўся непакісна да канца...

Дзе ж гэта праўда бедная
была,
што «самагубцам» нараклі
байца!!
Сціскаюцца ў няволі кулакі,
празрэніне ўночы не дае
заснуць...
За праўду веку паўстаюць
бацькі,
за праўду дочки Чылі паўстаюць.
Канцлагерам краіну не суняць,
не патаніць надзеі карабель.
Расказвайце, вам ёсць што
расказаць
і ёсць каму пачуць вас, Ісабэль!

РУЖЫ ДЛЯ ЎСІХ

Яны вярталіся дадому позна вечарам, стомленыя і прыціхлыя. Выходзілі з аўтобуса, і нехта спытаўся:

— Ну як, спадабалася экскурсія?

— Так... Нічога асаблівага, — адказала адна жанчына.

— Цудоўна! — сказала другая і тут жа зацэрабіла прафорга: — Куды паедзем у наступны раз? У Ленінград?

Гэта была звычайная экскурсія ў суседнюю рэспубліку, арганізаваная мясцовым камітэтам прафсаюза.

Спачатку, як заўсёды бывае, вісела аб'ява, потым усе, асабліва жанчыны, гарача абмяркоўвалі: ехаць ці лепш правесці два выхадныя дні дома ля тэлевізара, бліжэй да мяккай канапы? Энтузіястаў усе ж набралася шмат — паўнюткі аўтобус. Я таксама была сярод іх. Два дні побач з дзвюма жанчынамі, якія па-рознаму гаварылі пра паездку.

Я бачыла, як гэтыя дзве жанчыны хадзілі па незнаёмаму гораду. Адна пільна ўглядалася ў шыльды і вітрыны магазінаў, другая зачаравана любавалася скарбамі музеяў і карцінных галерэй, помнікамі старажытнасці. Магазіны як магазіны, там было ўсё, што ёсць у нас. Вось адкуль расчараванне. Затое другая прывезла з сабой сапраўднае і вялікае багацце, якому няма цаны: чалавек далучыўся да духоўнай скарбонкі суседняга братняга народа.

Музей Чурлёніса ў Каўнасе. Колькі думак, колькі пачуццяў народзіцца тут, перад палотнамі таленавітага мастака, філосафа, кампазітара. Карцінная галерэя ў Вільнюсе. Вежа Гедыміна. Помнікі архітэктуры... Ды ці мала яшчэ можна пабачыць нават за такі кароткі час!

Ёсць у людзей вялікі скарб. Яго не вызначыш адным словам, адным паняццем. Гэта ўсё багацце культуры, якое чалавецтва стварала вякамі. Быў час, гэтае багацце належала толькі прывілеяванаму класу. І калі нашы паўгалодныя, абарваныя бацькі і дзяды ўздзімаліся на штурм старога свету, яны марылі не толькі пра хлеб для ўсіх. Была ў іх яшчэ адна гарачая, палымная мара — ружы для ўсіх! А гэта значыць: багацце культуры павінна належаць кожнаму.

І гэта ёсць у нас сёння. Гэта наш вялікі здабытак, наша сапраўднае шчасце. Кожны дзень сотні друкарскіх машын выпускаюць у свет новыя кнігі. Гасцінна расчыняюцца ў гарадах дзверы музеяў і карцінных галерэй. Вечарамі зноў і зноў запальваюцца агні тэатральных рамп, вабяць да сябе ярка асветленыя пад'езды палацаў культуры, клубаў. Гэта і ёсць ружы для ўсіх. А ці ўмеем мы ўпрыгожваць, узбагачаць імі сваё жыццё? Ці часам з-за ляюты сваёй, абыякавасці збядняем самі сябе?

Дзень можа прайсці па-рознаму, і па-рознаму можа прайсці жыццё. Ніхто не зняважыць, не папракне чалавека, калі ён, жывучы ў вялікім горадзе, не ведае нават дарогі ў музей, па некалькі гадоў не бывае ў тэатрах. Ён можа заставацца харошым чалавекам, добрым працаўніком і наогул, як кажуць, не адрывацца ад жыцця. Але раптам прыходзіць незадаволенасць жыццём, шэрым і аднастайным.

Разгадка ляжыць на паверхні. Чалавек праходзіць міма прыгажосці, яркіх уражанняў, святла. Ружы для ўсіх — ружы для цябе, жанчына. Табе заўсёды няма часу, ты спяшаешся, у цябе многа клопатаў, абавязкаў. Але мне так хочацца сказаць табе сёння некалькі шчырых слоў. Менавіта табе, жанчына. Не лічы ўсе свае клопаты і абавязкі адзіным сэнсам жыцця. Добра, калі своечасова згатаваны абед, добра, калі ў кватэры парадак, калі на рабоце ў цябе ўсё ідзе як след. Але не збядняй сваё жыццё. Ёсць у цябе такая магчымасць — выкарыстоўвай яе, бяры прыгаршчамі са скарбонкі культуры чалавецтва. І ты пераканаешся, якім цікавым стане тваё жыццё, а значыць і ты сама.

Г. ВАСІЛЕЎСКАЯ

Гравюра І. Андріянава.

Святлана БАСУМАТРАВА

Гойдае голле лагоднае зорку начную,
Песню кахання вясёлая птушка пяе.
Дзень надыходзячы светлай усмешкай пачну я,
У сэрцы глыбока схаваўшы трылогі свае.
Чвэрць ужо века пражыта, а зроблена мала.
Вось і пара развітання з юнацтвам прыйшла.
Пэўна, спытаеш, чаго я па свету блукала,
Што я шукала, спытаеш, і што я знайшла.
— Шчасця шукала, кахання шукала такога,
Каб, нібы птушцы, мне голас і крылы дало.
Сумных і радасных — розных сустрэч было многа,
Толькі кахання такога ў мяне не было.
Дзень надыходзячы светлай усмешкай пачну я,
З гэтага дня буду жыць для цябе аднаго.
...Гойдае голле блакітную зорку начную
У цёмных карунках лагоднага ценю свайго.

Ты пасадзіў рабінку ля варот,
Ды не паспеў адведаць ягад першых.
Чакалі іншых дзён — святлейшых, лепшых,
Ды выйшла раптам усё наадварот.
Самотны вецер ходзіць ля вады,
Бязрозамі асветлена світанне...
Нам прысудзілі доўгае расстанне,
А дні ідуць марудна, як гады.
Расстанне, варажы — не варажы,
І на душы, як некалі трывожна.
— Пераступайце, людзі, асцярожна
Гняздо маленькай птушкі на мяжы.

Дыван стракаты, казка-лугавіна,
Касы прамень, даверлівасць рукі...
Адзін мой бераг — толькі палавіна,
Два берагі патрэбны для ракі.
І чэрвеня спякотнае дыханне,
І трапяткое ластаўкі крыло,
І прыкры боль нявернага кахання —
Усё гэта ўжо было, было, было...
І сум знаёмых стрэх, ад пылу шэрых,
І горкіх траў знясіленая злосць.
— Ён вабіць зноў, той супрацьлеглы бераг,
Загадка вечна вабіць маладосць.

ЦЯПЕР ГЭТА ГІСТОРЫЯ

Трымаю ў руцэ навалачак тонкай паперы, на якім напісана: Краснапольскі валасны рэўком Чэрыкаўскага павета Гомельскай губ. № 39. 11-га лістапада 1920-га года.

Пасведчанне
Дадзена Мачульскай Леакадзіі Станіславаўне ў тым, што яна вяртаецца ў Петраград для працягвання адукацыі і што яна пацярпела ад контррэвалюцыйнага нападу бандытаў у м. Краснаполлі ў ноч на 25 кастрычніка гэтага года і дазваляецца з сабой прывезці прадукты харчавання. У чым Краснапольскі валасны рэўком пацвярджае.
Пячатка, подпіс.

Захаваліся пажаўцелыя лісткі бланкота — запісы тых далёкіх дзён. Як на экране, праносяцца карціны мінулых, цяпер ужо гістарычных гадоў.

25 кастрычніка 1917 года. Выстрал «Аўроры» абвясціў новую эру, эру вялікіх бітваў за ўладу Саветаў, эру вялікіх перамог і пераўтварэнняў.

У агні барацьбы пражодзілі дні, тыдні, месяцы, гады. Неймаверныя выпрабаванні, голад у краіне, але цвёрды голас вялікага Леніна заклікаў ісці наперад да вызначанай мэты.

Расія непісьменная, забітая. Ленін заклікаў вучыцца. Адкрываліся па ўсёй краіне агульнаадукацыйныя школы, рабфакі, вышэйшыя навучальныя ўстановы, і мы вучыліся і працавалі.

Мне не споўнілася яшчэ 17 гадоў, але я ўжо закончыла гімназію. Пасля аднагодовага педагогічных курсаў мяне накіравалі ў мястэчка Краснаполле ў школу II ступені імя Пірагова. Тут пачаліся мае першыя крокі на ніве народнай асветы.

Ішоў 1920 год. Цёмная асенняя ноч. Мястэчка моцна спала. Толькі дзе-нідзе ў вокнах міргаў цьмяны агеньчык капцілкі

ды здалёку даносілася трывожнае выццё сабак. Хата, дзе я пасялілася, стаяла на ўскраіне мястэчка. Непадалеку цякла рэчка, за ёй цямнеў лес. Гаспадары мае былі людзі нестарыя, ціхія. А сын іх, Васіль — камсамольскі актывіст.

Поўнач. Сяджу пры цьмяным агарку свечкі, абдумваю планы заняткаў. Удзень урокі ў школе, затым гурток па ліквідацыі непісьменнасці, увечары драмгурток. Работы шмат, а ведаў мала, трэба шмат чытаць. Пасядзець за кнігай магу толькі тады, калі пасля цяжкага працоўнага дня засынаюць гаспадары.

Нечакана цішыню цёмнай ночы парушыў трэск, падобны на выстралы з кулямёта.

Адкуль гэта? Што здарылася?

Я ведала, што ворагі акружаюць маладую Савецкую рэспубліку з усіх бакоў. Ішлі і спусташалі агнём і мечам гарады і сёлы Юдзеніч, Дзянікін, Врангель, а з імі ўся Антанта. Але тут?.. У глухім кутку?..

Думкі мае перарвала больш моцная траскатня... Патушыўшы свечку, я паглядзела ў акно. Ля рэчкі, сярод зараснікаў, мільгаюць цені людзей. Напружваю слых. Даносацца няясныя гукі. Засвясціўся агеньчык і пагас.

«Сяляне пояць коней», — выршыла я, і выстралы здаліся галюцынацыяй.

Не распранаючыся, лягла на ложка, абдумвала тэму даклада для моладзі «Кніга — лепшы сябар чалавека».

Раптам зноў з яшчэ большай сілай затрашчалі кулямёты. Штосьці загрымела, пасыпаліся шыбы з вокнаў. Прачнуліся гаспадары.

— У склеп! Навокал кулямёты! — прыглушана загадаў гаспадар.

Ці доўга мы сядзелі ў склепе? Не ведаю. Раптам нас абдало гарачынёй. Гаспадар падняў дошку і прахрыпеў:

— Хата гарыць!

Мы выбраліся са склепа. Скрозь клубы едкага дыму ўдалося незаўважанымі выбегчы з дома. Уразіла страшэннае відоўшча. Усе дамы ў мястэчку былі ахоплены полымем. Чуваць было крыкі людзей, іржанне коней, мычанне кароў, бляяне авечак. Усё гэта змяшалася, утварыўшы трагічнай сілы сімфонію. Гэтай сімфоніі ўторылі царкоўныя званы.

Гаспадары некуды зніклі. Я адчула моцны боль у назе. Цякла кроў. Так-сяк дайшла да рэчкі, абмыла і перавязала рану. Раптам у вузкай паласе святла ўбачыла сілуэт чалавека. Ён ужо блізка. Хачу бегчы, але ногі быццам ураслі ў зямлю.

— Дзе бацькі? — пачула я ціхі шэпт. — Не пазнаеш Васіля?

— Дзе ты быў, Вася? У цябе страшны выгляд!

— Лічы, што я нарадзіўся пад шчаслівай зоркай. Каты ўжо бачылі маю смерць.

— Што ўсё гэта азначае? — спыталася я, паказваючы на яркае пажарышча.

— Контррэвалюцыя ўжо тры гадзіны распаўляецца з бальшавікамі, камсамольцамі і ўсімі савецкімі людзьмі. Яны гараць там у зачыненых дамах, а хто здолее выбрацца, таго забіваюць, — з горыччу гаварыў Васіль. — Дзе мае бацькі?

— Не ведаю. Мы разам выбраліся з хаты, якая гарэла, і разбегліся ў розныя бакі.

— Хавайся, Люся! — раптам крыкнуў Васіль.

Галасы ўсё ўзмацняліся, з трэскам падалі бярвенні, з грукатам сыпалася з комінаў цэгла. Трывожна гудзелі званы.

Пад раніцу пажар сцішыўся. З розных бакоў даносіліся глухія стогны. Дым, насычаны сму-

родам абгарэлых трупай, выйдаў вочы.

— Лю-ю-дзі! Бандытаў няма. Выходзьце, хто жывы! — закрываў нехта. А ў маіх вушах усё яшчэ стаялі крыкі людзей, якія гінулі ў полымі пажараў.

Я скіравалася да школы, якая ўжо дагарала. Можна сустрэну каго-небудзь з настаўнікаў. Але, апрача абгарэлых трупай і развалін, нікога не ўбачыла.

Мае думкі зноў перарвала тое ж пытанне:

— Дзе бацькі?

Насустрэч мне ішоў Васіль.

— Твае бацькі? — паўтарыла я, здрыгануўшыся.

Вось дом, дзе я жыла. Вось рэчка. У кустах, чорных ад сажы, — два знявечаныя трупы. Гэта бацькі Васіля, мае гаспадары.

— Проклятая контра! — прашаптаў Вася.

Мы пахавалі закатаваных і моўчкі стаялі над свежай магілай. Першы азваўся Васіль:

— Што зараз думаеш рабіць, Люся?

— Не ведаю. Што скажучь у аддзеле народнай асветы, — адказала я, — а ты, Вася?

— Клянуся над гэтай магілай змагацца з контррэвалюцыяй, змагацца з ворагамі, якія перашкаджаюць нам будаваць светлую будучыню сацыялізму. Клянуся!

— Будзем разам змагацца і пераможам! — сказала я дрыжачым голасам.

Пачыналася світанне. Мы глядзелі на ўсход, дзе разлівалася крывавае зарыва.

Л. МАЧУЛЬСКАЯ

г. Ленінград

Гравюра Д. Бісці.

Настаўніца і вучаніца.
Галіна Кавалёва (справа)
і Галіна Пішыкава.
Фота У. Вяхоткі.

ТРЭЦЬЕ ДЫХАННІЕ

А. УЛАДЗІМІРАВА

КАЛІ б можна было з заводамі і фабрыкамі размаўляць, як з людзьмі, гэты рэпартаж я пачала б так:

— Дзень добры, Магілёўская шаўковая!

Так бы і сказала: «шаўковая», хоць фабрыка цяпер завецца інакш. Ды і не фабрыка, а завод, Магілёўскі завод штучнага валакна. І ўсё ж—у каго ні спытайся, як прайсці або праехаць на завод штучнага валакна, кожны абавязкова перапытае: «На шаўковую?»

Сіла прывычкі, традыцыі? Нешта большае. Для Магілёва шаўковая фабрыка—гэта старонка вялікай гісторыі.

Дык вось, я прывіталася спачатку з Магілёўскай шаўковай, цяпер звяртаюся да завода штучнага валакна:

— І табе дзень добры, завод!

Яго шоўк, дняпроўскае золата, кожны з нас носіць летам і ўзімку. Кофтакі, сукенкі, кашулі, панчохі—з якіх бы фабрык і камбінатаў ні трапілі яны да нас, пачыналіся ў большасці вось тут. Чатырыста прадпрыемстваў краіны атрымліваюць магілёўскі шоўк, і не злічыць, чым ён вяртаецца да нас. Акрамя шоўку, завод вырабляе і штапельнае палатно і поліэтыленавую плёнку. Сёння ён гасцінна адчыняе перад намі дзверы сваіх цэхаў, сваю гісторыю, свой сённяшні і заўтрашні дзень.

Механічныя пальцы няшпешна, дзелавіта скідаюць са

стужкі канвеера адзін за другім белыя папярковыя аркушы. Пачынаецца нараджэнне шоўку. «Папера»—гэта цэлюлоза, зыходная сыравіна для атрымання шоўку, прадукт яловай драўніны. І няхай часам молімся мы іншым багам, праслаўляем цуды хіміі, што прынесла ў наш быт сінтэтыку—лаўсан, капрон, нітрон, але зноў міжволі паклонімся ў думках вялікаму зямному цуду—звычайнаму дрэву, якое здаўна карміла, сагравала і апрацоўвала чалавека.

Толькі што былі мяккія, нібы вата, аркушы, а вось ужо на дзвюх калёнах істотках канвеера плывуць белыя снежавыя груды: цэлюлоза прайшла першую, пакуль яшчэ механічную, стадыю апрацоўкі. Яе перамалолі, нібы ў мясарубцы, і цяпер за справу возьмецца сама паны хімія. Як гэта будзе адбывацца, мы з вамі не ўбачым, усё схавана ў спецыяльных апаратах, рэзервуарах, усё фіксуецца прыбораў, кантралюецца лабараторыяй. Там, у гэтых апаратах і рэзервуарах, цэлюлоза апрацоўваецца шчолачнымі растворами, севугляродам, нейкі час бу-

дзе нагадваць свежы ліпавы мёд, потым гэты «мёд» пальцецка з фільтраў тоненькімі ніцямі-струменьчыкамі ў спецыяльную ванну. Гэта ўжо будзе віскозная нітка, пакуль яшчэ кволая, толькі знешне падобная на будучы шоўк. Зноў хімічная апрацоўка, і вось ужо віскоза праз нітраправаднікі трапляе на прадзільныя дыскі, праходзіць новы хімічны і механічны рэжым апрацоўкі—і, калі ласка, здымайце, прадзільшчыцы-гаспадыні, свежаспечаныя ў цудоўнай печцы шаўковыя кулічы. Яны і сапраўды так завуцца, вобразна і трапна. Кулічы будуць яшчэ вандраваць ад аднаго ўчастка да другога, сушыцца, упрыгожвацца, перамотвацца на шпульі, перш чым паедуць магілёўскім шоўкам па розных адраслах нашай краіны і за яе межы.

Вось так, вельмі спроста і каротка, можна раска-заць, як нараджаецца шоўк. А хто ж яго нараджае? Хто сочыць за хімічным працэсам, накіроўвае яго, здымае гатовыя кулічы, апрацоўвае і перамотвае іх? Ёсць людзі такіх прафесій—апаратчыкі,

прадзільшчыцы, перамотчыцы, бабінажніцы.

Нашы новыя знаёмствы пачынаюцца ў хімічным цэху завода. Начальнік яго Лідзія Васільеўна Селіванава, чалавек спакойны, просты ў абыходжанні, ветлівы і стрыманы. Калі глянеш на гэты вялізны цэх, ад якога залежаць і план, і якасць, і ўсе ўласцівасці будучага шоўку—яшчэ больш шануеш ўменне Лідзіі Васільеўны разумна, спакойна, добразычліва кіраваць людзьмі. Кіраваць цэхам, з якога пачынаецца завод.

Родам яна з Тульскай вобласці, закончыла тэхнічнае аддзяленне Маскоўскага тэхстыльнага тэхнікума і трэцяе дзесяцігоддзе працуе тут, на гэтым заводзе, прайшла ўсе прыступкі ад работніцы да начальніка цэха.

— Надзейны чалавек. Даверылі ёй цэх—і гора цяпер не ведаем,—так яе характарызаваў галоўны інжынер заводу Уладзімір Пятровіч Кім.

А сама Лідзія Васільеўна раскажвае мне пра лепшых работніц свайго цэха, пра тых, каго яна лічыць надзейнымі людзьмі, з кім працуе плечам плеч гадоў, каму да-

вярае любую справу. Вось яны. Лідзія Пазнякова — старшая апаратчыца аддзела мерсерызацыі, яе калега Валянціна Каламеец, начальнік змены Кацярына Мартыновіч, майстар Раіса Борбут, апаратчыца Клаўдзія Лісоўская, лабарантка Кацярына Беразень.

Наступны цэх — новыя справы, новыя клопаты, новыя людзі. Цэх таксама вялікі і адказны — прадзільны. Але не такі, як на звычайных тэкстыльных прадпрыемствах. Хоць і тут здымаюцца гатовыя кулічы, і адсюль ідзе пражэ, і трэба мець не меншае майстэрства, чым у прадзільшчыц іншых тэкстыльных камбінатаў, а нават крыху большае: хімія ёсць хімія. Прадзільшчыцы вельмі паважаюць на заводзе, яны добра зарабляюць, іх справы і поспехі шчодро славяць заводская шматтыражная газета. Зоркі завода!

А сярод зорак найярчэйшыя Раіса Савіцкая і Зінаіда Бандарэнка. Гэта яны пачынальніцы ўсіх новых ініцыятыў на заводзе, і самую апошнюю, самую высокую пад дэвізам «Дзве пяцігодкі за пяць гадоў!» — таксама прапанавалі яны. Мне не давялося пабачыцца з гэтымі жанчынамі. Але чула адусюль словы, поўныя захаплення: шчырыя сяброўкі, выдатныя работніцы-камуністкі, дасягнулі найвышэйшага майстэрства. Яны вядомы не толькі ў Магілёве, але і на ўсіх падобных прадпрыемствах краіны. І засталіся такімі сціплымі, працавітым, якімі былі і раней. Слава не ўскружыла галаву, не сапсавала характару. І вось апошняя навіна, пра якую паведамляла нядаўна заводская шматтыражка «Сцяг працы».

«Кавалер ордэна Леніна, лепшая прадзільшчыца хімічнай прамысловасці краіны Раіса Іванаўна Савіцкая і лепшая рабочая па прафесіі Зінаіда Васільеўна Бандарэнка, узнагароджаная Граматай Вярхоўнага Савета БССР, днямі перагледзелі свае сацыялістычныя абавязальствы. Яны вырашылі перайсці на абслугоўванне 14 прадзільных машын. Што гэта дасць? Гэта павялічвае прадукцыйнасць працы на 100 працэнтаў і дасць магчымасць за пяць год выканаць два пяцігадовыя заданні. Да канца 1975 года прадзільшчыцы выканаюць 27 месячных норм і будуць працаваць у лік чэрвеня 1978 года».

На вечарах працоўнай славы, у Дзень хіміка, на сустрэчах з моладдзю ўспамінаюцца імёны лепшых прадзільшчыц, перамотчыц, апаратчыц, бабінажніц завода: Свят-

ланы Мазніцынай, Людмілы Хатынцавай, Веры Шараметавай, Раісы Зносак, Іны Бабровай і многіх, многіх іншых. Гэта яны выносяць на злётах пераможцаў сцягі завода, і дыктар урачыста называе іх прозвішчы: «Сцяг завода суправаджае лепшая...» Трэба сказаць, што тут умеюць і любяць славяць людзей выдатнай працы, тых, хто сёння піша новую слаўную старонку гісторыі завода.

Гісторыя завода. Яе можна ўмоўна падзяліць на тры этапы. Трыццатая гада, пасляваенны і сённяшні дзень. Першынцом беларускай хіміі называлі Магілёўскую шаўковую фабрыку. Яе будавала ўся краіна. Былі ў той час свае героі, свае заклікі, свой палымяны энтузіязм. В. В. Куйбышаў, імя якога і сёння носіць завод, прыслаў віншавальную тэлеграму ў дзень пуску фабрыкі, назваў гэтую падзею вялікай перамогай рабочага класа. Беражліва збірае калекцыю завода дакументы, фатаграфіі, успаміны ветэранаў. Вось першыя ўдарнікі, стаханаўцы, вось першыя дыпламы, узнагароды, якія атрымлівала малодзе прадпрыемства. Але ўсё гэта было пазней. Спачатку былі кірка і рыдлёўка, была прымітыўная тэхніка, і былі лозунгі: «Даеш тэмпы!», а значыць быў працоўны гераізм. Былі цяжкасці і ў будаўніцтве фабрыкі і ў наладцы незнаёмага, складанага абсталявання, была перамога рабочага класа рэспублікі.

Навальніца вайны задзёмнула першае дыханне фабрыкі. І зноў пачаўся працоўны подзвіг, подзвіг аднаўлення, зноў па цагліне, па вінціку збіралі магілёўскія рабочыя сваю шаўковую. І сабралі, і аднавілі. Былі і на той час свае героі, іх імёны захоўвае музей працоўнай славы завода.

А потым у жыццё Магілёва прыйшла новая падзея. Пачалося будаўніцтва лаўсанавага камбіната. Прадпрыемства вялікае, самае сучаснае з сучасных. Яго прадукцыя, надзвычай патрэбная народнай гаспадарцы краіны, яго размах адразу вылучылі лаўсанавы камбінат на першы план. А старэнькая «шаўковая», няхай цяпер ужо і не фабрыка, а завод, неяк быццам саступіла дарогу «Лаўсану». Дзе там раўняцца з такім волатам! На яго працавала ўсё, нават мода.

Калі ўзнікла яно, трэцяе дыханне Магілёўскага завода

штучнага валакна? Ні днямі, ні гадынамі, ні месяцамі не вызначыш. Будаваліся новыя карпусы, не горшыя, чым на «Лаўсане», асвойвалася новая прадукцыя, з году ў год завод павялічваў план, набіраў магутнасць. Як да чалавека ў сталым узросце прыходзіць поўны росквіт сіл, так і да завода. У параўнанні з даваенным часам сёння завод дае прадукцыі на 250 працэнтаў больш. Найлепшы шоўк краіны — магілёўскі. Найлепшае штапельнае валакно — магілёўскае. Найлепшая поліэтыленавая плёнка і сасісачная абалонка таксама робяцца тут. А зусім яшчэ нядаўна мы куплялі яе за мяжой. Завод, яго сямітысячны калектыў (амаль гэткі, як і на лаўсанавым) жыве бурна, жыве ў станаўленні, у рытме, які лепш за ўсё характарызуецца словам уздым.

Прышло трэцяе дыханне. І нават мода пачынае працаваць у іншым напрамку, бо шоўк заўсёды застаецца шоўкам.

Асабліва прыемна было пачуць, што ў сённяшняй новай славе завода першая скрыпка належыць жанчынам. Гэта яны, апаратчыцы, прадзільшчыцы, перамотчыцы, бяруць на сябе высокія планы, выконваюць і перавыконваюць іх. Жанчыны кіруюць амаль усімі цэхамі завода, узначальваюць ледзь не ўсё яго адказныя ўчасткі і службы. Начальнік хімічнага цэха — жанчына, мы з ёю пазнаёміліся. Начальнік цэлафанавага цэха — Ніна Мікалаеўна Кацава, начальнік бабінажнага цэха — Ніна Аляксандраўна Багінцава. Можна яшчэ і яшчэ называць імёны разумных, энергічных, паважаных на заводзе людзей.

У хімічным цэху ўсё спакойна. Трэба толькі пра нешта параіцца, штосьці на хату абмеркаваць... На здымку ў цэнтры — начальнік хімічнага цэха Лідзія Селіванова.

НАС—250 МІЛЬЁНАЎ!

9 жніўня 1973 года, на 56-м годзе Савецкай улады, нас стала 250 мільёнаў. Нарадзіўся 250-мільённы грамадзянін Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Дзе ж ён нарадзіўся, гэты двухсотп'яцідзесяцімільённы жыхар нашай краіны? На жаль, ніхто не можа адказаць на гэта пытанне з поўнай дакладнасцю. Можна было б на хвілінку дапусціць, што наш двухсотп'яцідзесяцімільённы нарадзіўся ў Расіі — там живе 53 працэнты насельніцтва Савецкага Саюза. Але ж РСФСР — толькі адна з пятнаццаці рэспублік, і магчымасць паяўлення двухсотп'яцідзесяцімільённага жыхара ў адной з 14 іншых рэспублік таксама не выключана. Самая высокая нараджальнасць у Горна-Бадахшанскай аўтаномнай вобласці: 43 нованароджаных на тысячу чалавек насельніцтва. Трэба адзначыць, што да рэвалюцыі насельніцтва Паміра было асуджана на выміранне. Гэта было царства рахіту і цынгі. У 36 гадоў тут людзі былі ўжо старыя.

хлопчык ці дзяўчынка?

Дык якую каляску купляць нашаму двухсотп'яцідзесяцімільённаму? Благітную ці ружовую?

Статыстыка наконт гэтага мае дакладныя звесткі: працэнтныя суадносіны паміж колькасцю хлопчыкаў і дзяўчынак заўсёды застаюцца амаль пастаяннымі: на 105—106 нованароджаных хлопчыкаў прыпадае 100 дзяўчынак.

Некалі праводзіліся даследаванні, каб даказаць, што пасля войнаў і стыхійных бедстваў нараджаецца больш хлопчыкаў. Хацелі правесці тут аналогію з жывёльным светам: акеанолагам вядома, што пасля тайфунаў у акіяне рэзка ўзрастае колькасць мужчынскіх асобін. Аднак аналогіі не атрымалася. Пасля вайны хлопчыкаў нараджалася столькі, колькі і заўсёды. Так што ў рыб усё аказалася прасцей...

А нам добра вядома, што маці-прырода нарыхтоўвала заўсёды хлопчыкаў «у запас», бо яны слабейшыя за

дзяўчынак і з імі часцей здараюцца ўсякія няшчасныя выпадкі.

Але ідзе час, медыцына дасягнула гіганцкіх поспехаў у ахове маленства, і вось хлопчыкі ўжо не з'яўляюцца слабейшымі за дзяўчынак. І суадносіны 105 да 100 застаюцца ў сіле ва ўсё большым ліку аднагодовых структур. Як кажуць, назіраецца тэмп прыросту хлопчыкаў. Аж да 24-гадовага ўзросту колькасць «хлопчыкаў» перавышае колькасць «дзяўчынак».

Бо на дзесяць дзяўчат па статыстыцы дзесяць з паловай хлопцоў! (даныя 1972 года).

ЯГО ВАГА, РОСТ!

У статыстыцы прынята, што называецца, «выключачы лідэраў». Самыя высокія і самыя нізкія паказчыкі аўтаматычна адкідаюцца.

Таму ў статыстыцы нованароджаных нікога не можа цікавіць той факт, што ў Цалінаградскай вобласці нарадзілася дзіця вагою ў 7 кілаграмаў, ростам ў 60 сантыметраў і з двума зубамі!

Гэта — выпадак, які не надта вітаюць медыкі: адхіленне ад нормы.

А нас цікавіць якраз норма, здаровы, звычайны чалавек. Наш двухсотп'яцідзесяцімільённы — гэта сярэднестатыстычнае дзіця.

Вось даныя за 1970 год: хлопчык — вага 3 622 г (плюс-мінус 33,5 г), рост 52,2 см (плюс-мінус 0,18 см). Дзяўчынка — вага 3 386 г (плюс-мінус 34,2 г), рост 50,9 см (плюс-мінус 0,21 см). Калі параўнаць гэтыя лічбы з данымі трынаццацігадовай даўнасці, то атрымаецца, што дзяўчынка

пацяжэла на 18 грамаў, а хлопчык на цэлыя 123 грамы...

Гэта — акселерацыя! Што такое акселерацыя — вынік паскораных тэмпаў жыцця або добрага харчавання? Вучоныя думаюць над гэтым, а пакуль што нашы хлопчыкі значна аспрэджваюць дзяўчынак. Цікава адзначыць, што такія скачкі — не правіла, не заканамернасці ў свеце. У Швецыі, напрыклад, першынствуюць дзяўчынкі — і нараджаюцца большыя за хлопчыкаў, ды і вырастаюць вышэйшыя.

Наш двухсотп'яцідзесяцімільённы, што так адрозніваецца ад сваіх старэйшых братоў і сяцёр — падлеткаў, — вызначаецца яшчэ і тым, што ён менш будзе хварэць на адзёр, коклюш і свінку. Зараз самае распаўсюджанае захворванне сярод маленькіх дзяцей — дыятэз. Нельга сказаць, што алергічныя захворванні павялічыліся, проста інфекцыйныя ўступілі ім сваё першае месца.

ЯК ЯГО НАЗВУЦЬ!

У Ленінградзе на працягу апошніх дзесяці гадоў мода на імёны амаль не змянілася. Па-ранейшаму дзяўчынак часцей за ўсё называюць Ленамі, а ў хлопчыкаў на першае месца выйшла імя Аляксандр. Сяргей цяпер апынуўся на шостым месцы, затое Ігаркоў стала значна больш. Вось спіс самых папулярных імёнаў: Аляксандр, Аляксей, Андрэй, Дзмітрый, Ігар, Сяргей. А таксама Алена, Ірына, Наталля, Вольга, Святлана, Таццяна, Юлія.

У Ціміразеўскім раёне Масквы на першае месца выйшлі імёны Вольга і Дзмі-

трый. А наогул самае папулярнае імя — Дзмітрый, затым Аляксандр, Аляксей, Міхаіл, Павел — і ў дзяўчынак: Вольга, Ірына, Наталля, Марына, Алена. Трэба адзначыць, што дзесяць гадоў назад Алена стойка трымала першае месца, і імя Андрэй таксама было ў першай тройцы, а цяпер яно адышло, уступіўшы месца імя Міхаіл, якое раней сустракалася рэдка.

Дзесяць гадоў назад у маскоўскіх загсах усе Марыі пераймяноўвалі сябе ў Марын. Цяпер наглядаецца адваротная з'ява: узнікла цікавасць да такіх імёнаў, як Марыя, Ганна, Кацярына, Дзяніс, Антон, Максім. Амаль няма Мікалаяў, затое паявілася некалькі Анжэлік...

Работнікі загса прасілі напаміць будучым бацькам, што імя даецца адзін раз і змяніць яго можна толькі ў тым выпадку, калі адзін з бацькоў быў у камандзіроўцы або ў экспедыцыі і з ім гэта пытанне не ўзгаднілі. Ва ўсіх іншых выпадках, нават калі бабуля і дзядуля незадаволены выбарам імя, загс ужо нічым дапамагчы не можа.

ХТО ЁН!

Дык хто ён, двухсотп'яцідзесяцімільённы жыхар нашай краіны? Ніхто не здолее гэтага сказаць. Можна толькі меркаваць. Магчыма, гэта Ірына Сяргееўна Іванова, якая нарадзілася 9 жніўня 1973 года ў маладым горадзе Кунградзе, ці Януар Сяргеевіч Смірноў, які прыйшоў на свет у Ленінградзе ў ноч на 9 жніўня 1973 года.

Ва ўсякім выпадку, яны таксама знаходзяцца ў тым двухсотп'яцідзесяцімільённым спісе, у якім значымся і мы з вамі: кожны — паўнапраўны, адзіны і неабходны чалавек.

Л. СТЭФАНАВА

(Штотыднёвік «Неделя»)

БЫЛА нядзеля, і я спадзявалася заспець усю сям'ю дома. Дзверы адчыніла маладая бялявая жанчына:

— Так, я Маргарыта Андрэеўна Жыгуцкая. Заходзьце, калі ласка.

У пакоі, на канапе, сядзеў малады мужчына. Бялявенькі хлопчук гадоў трох кудлаціў яго валасы. Двое такіх жа малых сядзелі на падлозе, разбіралі цацачны грузавік. Частка дэталей валялася на падлозе, астатнія чакалі сваёй чаргі.

— Вова, Міколка, прыбярэце цацкі! Хадземце піць кефір.

Бялявенькі хлопчык, што валтузіўся з бацькам, таксама пасунуўся з канапы:

— Кефіру!.. Кефіру!..

— Ой, любяць кефір,— сказала Маргарыта Андрэеўна, пагляджаўчы па галоўках блізнят.— Кіслае малако з цукрам кефірам празвалі. Сярожа ад дзяцей пачуў у двары— і пайшло: кефіру і кефіру.

Маргарыта Андрэеўна расказвае, што малыя мелі добры апетыт ад самага дня нараджэння. Але так здарылася, што малако ў яе знікла. Была і роспач, былі і слёзы, і адчай, і бясконцыя бяссонныя ночы. Калі тут спаць: то адзін крычыць, то другі, то ўсе трое разам. Але паступова ўсе наладзілася.

Маргарыта Андрэеўна бярэ на рукі то Сярожу, то Вову, то Міколку. Я пакуль што яшчэ не навучылася іх адрозніваць.

— Скажу шчыра, напачатку мы з Сяргеем нават разгубіліся: як будзем жыць, як гадаваць? Я працавала галоўным заатэхнікам у саўгасе, меркавала праз паўгода вярнуцца. Работу сваю надзвычай любіла. Калі ляжала ў радзільным, некаторыя жанчыны гаварылі: «Калі, Рыта, праз тры гады пойдзеш на работу, то і тады скажы дзякуй». Я пайшла не праз тры гады, а праз год. Праўда, радавым ужо заатэхнікам. Некалькі гадзін з малымі сядзела маці Сяргея, некалькі гадзін Наташа—у асноўным, калі іх клалі спаць, а потым я прыходзіла з работы.

Адзін захоча на рукі—і ўсе трое просяцца. Адзін пачынае рушыць цацкі, на тэлевізар робіць замах—астатнія актыўна дапамагаюць. І рэўнасць, і крыўда. Ім жа зараз у душу пасяліць можна, што захочаш. Якое зерне пасееш, такое і вырасце. Хочацца, каб добрае зерне прарасло. Як бы ні было складана, а стараюся ім многае тлумачыць, раблю так, каб яны адзін аднаго любілі, клапаціліся адзін аб адным і былі заадно. Часам гэта ў іх выходзіць, і задужа нават. Нярэдка ў нашай кватэры ўсё дагары дном. Але ж мы з бацькам разумеём—растуць мужчыны.

Столькі ў іх энергіі, столькі захаплення рознымі справамі, цікавасці да навакольнага свету. Неяк брала я іх на ферму, дзе ў нас цяляты. Дык столькі дзіва было, столькі пытанняў! Па-дзіцячаму бяскрытасных, але паспрабуй растлумач. «Мама, а чаму гэтае цялятка чорненькае, а вось гэтае беленькае, хто іх так пафарбаваў?»

І тлумачыш. І як хораша на душы, калі яны вераць кожнаму твайму слову.

Хлопчыкі дапілі малако, і мы пайшлі ў гасціны пакой, дзе Сяргей Прохаравіч чытаў газету. Вова і Сярожа адразу палезлі да бацькі на калені. Прышла са двара і Наташа, жвавая дзяўчынка гадоў васьмі.

Маргарыта Андрэеўна пераапрацавала. Запрашае мяне паглядзець ферму. Праходзім міма новага цаглянага дома, і яна гаворыць:

— Тут, на другім паверсе, хутка будзем жыць, саўгас даў трохпакаёвую кватэру. Хапала месца і ў гэтай, але дырэктар наш—жанчына чулая, клапацілая, настаяла, каб нам—трохпакаёвую.

Ферма адразу за пасёлкам. Бычкі стаяць у загонах, ядуць канюшыну з цімафееўкай, гладкія, чыстыя, з бэлымі пыскачкамі.

У канторы саўгаса я размаўляла з дырэктарам Любоўю Захараўнай Пісарэнка.

— Пра Рыту нашу кожны ў саўгасе скажа толькі добрае. Паважаюць яе людзі. І перш за ўсё за працавітасць. Старанная, шчырая. Нямала зрабіла за сем год, якія ў нас працуе пасля Курскага сельскагаспадарчага інстытута. Палепшылася пароднасць жывёлы, гэта і яе заслуга. Вядзе яна ў нас эканамічную вучобу—маладзёжны гурток. Заняткі праходзяць жыва, цікава, нават весела. І нікога туды не трэба на вярэйцы цягнуць. Ну, і самае галоўнае—яна цудоўная маці. Я таксама маці і магу зразумець усе яе клопаты, складанасці, цяжкасці. Паверце мне, за ўвесь гэты час,—а ўжо хлопчыкам па тры гады,—ніхто не пачуў ад яе ні слова пра цяжкасці. І на работу прыходзіць прычасаная, і акуратная, па модзе апранутая, і ні ў чым яна не адстае ад нашых жанок. А яшчэ ў многім і сама тон задае. Дом у яе вясёлы, шумны, жыццё актыўнае.

Скажу я вам, магчыма, гэта нарэдкасць цяжка, але і рэдкае шчасце мець столькі ўзаемнай любові. Калі цалуюць сыны, то ўсе трое разам, калі і абдымаюць, то таксама ўсе трое. Якой жанчыне такое выпадае? Можна пазаздросціць ёй добрай зайздрасцю і пажадаць яе дзеціям вырасці вялікімі і сапраўднымі мужчынамі. А мужчыны нам у саўгасе дужа патрэбны. Бачыце,—і дырэктар жанчына, і заатэхнікі ў нас жанчыны, і брыгадзіры,—Любоў Захараўна смяецца.

...Пры развітанні я пажадала шчасця і радасці Маргарыце Андрэеўне, яе мужу, усёй яе сям'і.

Дзеці ўважліва слухалі маю размову з бацькамі. Я сказала:

— А ну, хлопчыкі, вазьму я да сябе Міколку ў Мінск. Няхай і ў мяне будзе хлопчык. Яму спадабаецца ў Мінску.

Малыя на момант сцішыліся, а потым кінуліся да Міколка, заграблі яго ў свае абдымкі:

— Не, не аддадзім!.. Ён наш!..

Г. БАРЫСАВА

Выхаўскі раён,
саўгас «Холстава»

У лістападзе спаўняецца 60 гадоў паэту Вісарыёну Сцяпанавічу Гарбуку. Рэдакцыя часопіса віншуе юбіляра і прапануе чытачам некалькі яго вершаў.

Вісарыён ГАРБУК

Я не знаю, што рабіць

Пайшла мама мая ў сад,
А мне загадала:
Як заплача малы брат,
Каб я ёй сказала.

А ён спіць сабе і спіць,
Брацік-небарака.
Я не знаю, што рабіць...
Хоць самой заплакаць.

Навошта добры ранак

— Навошта добры ранак!
— Каб зразу прасыпацца.
— Навошта добры ранак!
— Вучыцца апранацца.
— Навошта добры ранак!
— Каб чысценька ўмывацца.
— Навошта добры ранак!
— Каб весела смяяцца.

Вось якая смелая!..

А я знаю, дзе мой носік
І дзе—мае вочкі!
Дзе растуць мае валосікі,
А дзе нагачкі!

Гладзіла я коціка,
Бачыла я мышку!
Надзімаць магу живоцік,
Набіць на лоб шышку!

Вось якая смелая!..
І я нават знаю:
Гэта ножка левая,
А гэта правая.

БЛІЗНЯТЫ

Я НА ўляцела лёгка, нібы ветрык, гэтая худзенькая, жвавая дзяўчынка. Выпаліла звычайнае «дзень добры!» і, паклаўшы пачак пісьмаў на стол, тут жа знікла. Пачак быў цяжкі, крыж-накрыж перавязаны папяровай вяровачкай.

Я разрэзала вяровачку нажніцамі, і па сталае рассыпаліся белыя і блакітныя канверты. «Штосьці сэння іх вельмі многа», — падумала я і пачала «апрацоўваць» пошту. Калісьці мяне вельмі збянтэжыла гэтае слова, яно так не стасавалася да пісем. Пісьмы для мяне былі доўгім чаканнем і радаснай нечаканасцю. І раптам іх... «апрацоўваць»...

Калі я ўпершыню прыйшла сюды, на радыё, і ўбачыла такое мноства пісем, то разгубілася і адчула зайздрасць. Зайздрасць да тых, каму многа пішуць. Потым пачала прывыкаць да гэтай пісмавай лавіны. Моўчкі сартавала іх, рэгістравала і клала на стол рэдактару.

Аднойчы на канверце прачытала: «Сімаковай Зінаідзе Ільінічне». Не адразу нават сцяміла, што гэта мне, хаця почырк

ПЕСЕНЬКА ПРА ГАДЗІННІК

Кім ПУГАЧ

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага.

пазнала б з тысячы. Салодка зашчымела сэрца. Спяшаючыся, не нажніцамі, як звычайна, а «па-хатняму», рукамі я разарвала канверт.

«Прызнайся, Зіна, што ты здзіўлена, — пісаў Міша. — Ты ўсё важдзешся з чужымі пісьмамі, і я падумаў: зраблю ёй сюрпрыз. Спадзяюся, ён прыемны. Так?»

О, ён нават не ўяўляў, наколькі гэта быў прыемны сюрпрыз. З таго часу так ён мне і пісаў — дадому і на работу. Праца з пісьмамі раптам перастала быць для мяне сумнай. Чым больш было іх, тым большай была надзея. Не, я не кідалася, каб хутчэй праглядзець канверты. Рабіла сваю справу як звычайна і з заміраннем чакала, што кожны наступны ліст будзе мой, асабісты.

Міша пісаў, што яны далёка на поўначы і абавязкова знойдуць тое, што шукаюць. А Андрэйку ён прывязе камень незвычайнай прыгажосці. Андрэйка вельмі радаваўся кожнаму новаму каменчыку. А я з сумам думала, што калі-небудзь і сын цэлыя месяцы будзе праводзіць дзесьці далёка-далёка, і я застаўся зусім адна, буду хвалявацца і клапаціцца адразу за дваіх.

Мінаў час. Падрастаў Андрэйка. І вось я павяла яго ў першы клас. Міша пісаў, што чакае — не дачакаецца таго дня,

калі на свае вочы ўбачыць Андрэйкавы «каракулі», якія прыносяць мне столькі клопатаў...

Апошняе пісьмо на маё імя прыйшло на работу. Адрас быў напісаны чужою рукой...

З таго часу я баюся асабістых пісем, хаця ні ад каго ўжо іх не чакаю. А тыя, што прыходзяць на радыё, я рэгіструю і кладу на стол Нікадзіму Іванавічу.

— Ну-с, што нам пішуць? — пытаецца ён.

Я не адказваю, таму што гэтае пытанне ён задае кожны раз, калі атрымлівае сваю штодзённую порцыю пошты. Ды ён і не чакае адказу, а адразу паглыбляецца ў чытанне. Галава ў Нікадзіма Іванавіча зусім голая, глянцавая. Іншы раз мне здаецца, што я бачу пад гэтым глянцам павольны рух яго думак — Нікадзім Іванавіч усё робіць не спяшаючыся.

Вось і зараз ён доўга сядзіць над нейкім пісьмом. Тонка заостраны карандаш вісіць над аркушам паперы. Нарэшце, на верхнім правым рагу аркуша ён піша: «муз». Гэта азначае, што пісьмо трэба накіраваць у музычную рэдакцыю, што гэта адна са шматлікіх просьбаў выканаць песню, або, як мы кажам, заяўка.

У паслябедзеннай пошце было пісь-

мо, адрасаванае кампазітару А. В. Нярадаву. Кампазітары ў нас не працуюць, ды і прозвішча было мне незнаёмае. Стала неяк няёмка за гэты прабел, хаця на музычным небасхіле апошнім часам успыхвае так многа новых зорак, што можна і не заўважыць адну з іх.

— Нікадзім Іванавіч...

— Гэта я, — павярнуўся ён у мой бок.

— Кампазітар Нярадаў... Што ён напісаў?

— Нярадаў? — здзівіўся рэдактар, і я адчула, як чырвань заліла мой твар: вось цёмная! — Нярадаў, Нярадаў... — моршчыў лоб Нікадзім Іванавіч. Ён таксама не ведаў.

— Тут пісьмо яму.

Не спяшаючыся, рэдактар абдумвае сітуацыю і раіць мне схадзіць у музычную і высветліць усё. Іду і пытаюся, ці не ведаюць яны кампазітара Нярадава. Музычныя рэдактары запытальна глядзяць адзін на аднаго.

— Чакайце, — успамінае адзін. — Гэта, здаецца, яго песенька — пра гадзіннік. Па-мойму, ён нейкі час працаваў на радыё. Я чуў даўно, што ён загінуў.

Выслухаўшы мяне, Нікадзім Іванавіч сказаў, каб ускрыла канверт.

— Відаць, звычайная заяўка, — вырашыў ён.

«Дзень добры, Саша!..» — прачытала я і збянтэжылася: пісьмо было асабістае. Але я ўжо не магла не дачытаць яго. Вось гэтае пісьмо.

«Дзень добры, Саша! Відаць, не адважылася б напісаць табе, але ты напаміну пра сябе, развярэдзі душу, і вось — я пішу. Даруй, калі гэта непрыемна табе.

Учора я пачула па радыё тваю песеньку пра гарадскі гадзіннік. І ўсё зноў успомніла, усё — нашы сустрэчы, чаканне сустрэч, той стары дом на рагу вуліцы і гадзіннік, які заўсёды спяшаўся на пятнаццаць мінут. Мы ведалі, што ён спяшаецца, але час спаткання заўсёды звяралі па гэтаму гадзінніку. Ён дакладна адмерваў часіны нашага (ці толькі майго) шчасця. Я не заглядвала ўдалечыні. Мне здавалася, што ўсё будзе працягвацца вечно.

Аднойчы ты не прыйшоў. Я чакала, баялася глянуць на наш гадзіннік. Замест цябе прыйшоў твой таварыш. Тут я ўсё зразумела. Не, я зразумела гэта яшчэ раней, але не хацела, не магла прызнацца сабе, што аднойчы ты не прыйдзеш... Відаць, я выглядала наўнай са сваімі пытаннямі. Ці не хворы ты, ці не трэба табе чаго-небудзь? Адказ быў да жаху банальны: ты нечакана паехаў і не здолеў папярэдзіць. Якую спрыяльную глебу ты пакінуў для надзеі!

Добра, што ты тады паехаў. Без цябе я адважылася на ўчынак, якога сама не чакала ад сябе, — паехала, уцякла, схавалася. Спяшалася, быццам баючыся, што ты ўгаворыш застацца. А больш за ўсё на свеце я баялася, каб ты не здагадаўся, што хутка я буду не адна...

Можна я і не адпраўлю гэтае пісьмо. Але зараз, калі ў вушах яшчэ гучыць твая песня, я не магу стрымацца, каб не сказаць, што ўсё помню.

Як ты жывеш? Як працуеш? У цябе, вядома, ёсць сям'я. Ты можаш мне не адказваць. Але калі я пачую па радыё тваю песню, буду ведаць, што ў цябе ўсё добра.

Ужо даўно я жыву ў Чыце. Выхоўваю сына, Сашу. Ён падобны на цябе.

Вось і ўсё. Бывай. Лена».

Нікадзім Іванавіч памасіраваў сваю галаву і пачаў глядзець у акно. Ён думаў. Нам абодвум стала няёмка ад датыкнення да чужога лёсу, чужой тайны.

Я таксама думала. Пра свайго Андрэйку. І, значыць, пра Мішу. Не магу думаць пра яго асобна. Ён таксама падобны на бацьку, хаця ўсе лічаць, што нос у яго мой, падбародак мой, бровы — мае. Я маўчу ў такіх выпадках, ведаю, як ён паўтарае Мішу. Трэба ўважліва, кожны дзень, углядацца, каб у светлых дзіцячых вачах убачыць іншыя, дарослыя, не падзіячаму задумленыя вочы. Каб паварот віхрастай галоўкі напаміну рух і жэсты іншага, бясконца дарагога чалавека.

Успомніла тое жаклівае запытанне, якое ўзнікла ў Андрэйкавых вачах, калі я прачытала яму, што было напісана ў казённым пісьме. Сын адразу неяк пасталеў, стаў больш паслухмяны і ўважлівы да мяне. І яшчэ больш падобны на Мішу. Ён ганарыцца быццам.

А той — Саша? Што ён ведае пра бацьку? Відаць, Лена зрабіла ўсё, каб ён ганарыўся бацькам...

— Кажуць, Сашку Нярадаву пісьмо, — у кабінет увайшла пажылая жанчына, рэдактар з музычнай. — Цікава, ад каго б гэта?

Яна спытала так, быццам Сашка Нярадаў у камандзіроўцы і, пакуль яго няма, трэба паціхеньку даведацца, хто яму піша. Я чамусьці раптам паверыла, што ён сапраўды ў камандзіроўцы і будзе вельмі незадаволены, калі выдам яго тайну. Я сказала, што ўжо адправіла пісьмо назад. Нікадзім Іванавіч паморшчыў лоб, паглядзеў на мяне, але прамаўчаў.

— Дык вы ведалі яго? — павярнуўся ён да музычнага рэдактара.

— Ведала. Ён сядзеў за тым сталом, ля акна. Здоўны быў хлопец. Наш галоўны яго вельмі цаніў. Ды і мы ўсе. Лічылі яго вязучым. І ажаніўся ён з прыгажуняй. Праўда, неўзабаве Сашу нібы падмянілі, стаў задумлівы, рассеяны. Жонка зачасціла да галоўнага. Ён выклікаў да сябе і Сашу. Выйдуць яны ад галоўнага пахмурыя — і, не глядзячы адзін на аднаго, у розныя бакі... І раптам гэтая недарэчная смерць. Ноччу, на ўскраіне горада, Сашу збіла машына...

Яна пайшла, а мы доўга маўчалі, не ведалі, што рабіць з гэтым пісьмом. І толькі ў канцы дня Нікадзім Іванавіч сказаў мне, працягваючы аркуш паперы:

— Адпраўце гэта, Зінаіда Ільінічна, Лене.

«Дарагая Лена! З жалем паведамляем Вам, што Аляксандр Нярадаў трагічна загінуў пятнаццаць гадоў назад. Памяць пра яго да гэтага часу...»

Я ведала: нічога іншага Нікадзім Іванавіч прыдумаць не мог, але пра сябе пакрыўдзілася на гэтага добрага і бездапаможнага чалавека. У падобных казённых паведамленнях ёсць нейкая непазбежная жорсткасць. І я разумею, чаму, аберагаючы чалавека, іншы раз ад яго пэўны час утойваюць страшэнную вестку.

Я пісала адрас Лены, і перад вачамі стаяў той, іншы канверт, на якім маё прозвішча было напісана чужою рукой.

Можна доўгі час не бачыць каханага. Можна нічога не ведаць пра яго. Угадваць яго рысы ў тварыку сына. І чакаць. Чакаць і пакутаваць ад неакрэсленасці. Губляць надзею і зноў спадзявацца. Але як страшна, калі прыходзіць гэтая акрэсленасць. Калі яна не пакідае месца для надзеі.

Паклала напісаны Нікадзімам Іванавічам адказ у канверт, узяла астатнія пісьмы.

— Я пайшла.

— Так-так, і можаце ўжо ісці дадому. Паштовая скрынка за вуглом. Павольна іду па вуліцы... Праз некалькі дзён Лена захліпнецца ад слёз. Аб'якамае. Што з таго, што мінула пятнаццаць гадоў! Для яе каханы памрэ роўна праз столькі часу, колькі праедзе ў паштовым вагоне канверт, што ляжыць у маёй сумцы.

Я спынілася, падняла заслонку паштовай скрынкі. Яе шчыліна падобная на раскрытую пашчу, якая раўнадушна прымае ўсё радаснае і жаклівае, хвалючае і абыякавае. Спяшаючыся, я пачала пхаць у гэтую шчыліну пісьмы — адно за адным.

Канверт з адрасам «Чыта, вул. Камсамольская...» паклала ў сумку і павярнула назад, у музычную рэдакцыю.

— Вельмі прашу вас, — звярнулася я да пажылой жанчыны-рэдактара і нібы пачула свой голас збоку — ён гучаў прыглушана і настойліва: — Уключыце, калі ласка, у нядзельны канцэрт песеньку. Памятаеце — пра гарадскі гадзіннік? Калі ласка! Гэта вельмі важна.

НОВЫЯ КНІГІ

Анатоль Бела-шэў. Кружацца буслы над Гарынню. Аўтар кнігі — ваенны журналіст, трыццаць год прапрацаваў у армейскім друку.

Кніга «Кружацца буслы над Гарынню» — гэта нявыдуманая апавяданні пра сустрэчы з цікавымі людзьмі, пра цяжкія франтавыя дарогі. Гэта — старонкі франтавых бланотаў і пуцявых накідаў пасляваенных год з расказам пра людзей высокай мужнасці і чыстага сумлення, пра характары, якія ўжо склаліся і якія яшчэ толькі фарміруюцца.

Іван Ісачанка. Факел. П'есы, якія ўвайшлі ў гэты зборнік, прысвечаны моладзі дваццатых — саракавых гадоў, а таксама нашым сучаснікам. У іх ідзе размова аб пераемнасці пакаленняў, удзеле моладзі ў станаўленні новага жыцця, раскрываюцца характары і рысы новага чалавека.

Браніслаў Спрычан. Ясень. Асноўнае месца ў кнізе займае лірыка. Пэст вядзе задушэўную размову пра Радзіму, каханне, дружбу, імкнецца пранікнуць у складаны духоўны свет нашага сучасніка, усхваляе мужнасць абаронцаў Брэсцкай крэпасці і тых, хто вызваляў беларускую зямлю ад гітлераўскай навалы.

Аляксандр Паскरोбышаў. Гронка рабіны. У кнізе змешчана каля дзесяці апавяданняў з жыцця сялянскіх дзяцей. Пра іх першыя працоўныя справы, знаёмства з навакольнай прыродай, першыя маленькія адкрыцці і назіранні аўтар расказвае проста і захопляюча.

Дзіна Уладзіміраўна Кухарава сярод удзельнікаў агітбрыгады.

Фота У. Крука.

ДЗЕ, калі, як нарадзілася яе неадольная любоў да песні, да мастацтва, што прымусіла пакінуць удала пачатую работу бухгалтара і назаўсёды звязаць свой лёс з Домам культуры? Ішлі нялёгка пасляваенныя гады. У раёнах былой Заходняй Беларусі ствараліся калгасы. Не так проста было селяніну пераадолець пачуццё ўласніцтва — свая палоска зямлі яшчэ засцілала свет. Але парасткі новага калгаснага ладу ўладарна прабівалі дарогу, раслі, набіралі моцы. У невялікім пакойчыку Стаўбцоўскага раённага Дома культуры збіралася група энтузіястаў мастацкай самадзейнасці і гораха абмяркоўвала праграму выступлення, новыя маршруты. Па-рознаму прымалі маладых агітатараў (а менавіта так называлі сябе ды і сёння так называюць артысты): у адных месцах прыязна, з цікавасцю, а ў іншых — скептычна, з недаверам: лепей, маўляў, папрацуйце разам з намі, а спяваць ды скакаць і самі ўмеем. Браліся за вілы, граблі, сярпы і даказвалі, што яны не беларучкі, ведаюць, што такое сялянская праца. А потым, калі на працягу да сёмага поту, пачыналася агітацыя словам і песняй.

Вярталіся дадому амаль на світанні. Яны ведалі: іх прыезд пакінуў добры след.

Больш як дваццаць гадоў мінула з першых выступленняў. Некалькі разоў мяняўся склад калектыву, ды і агітбрыгада сёння ўжо носіць ганаровае званне агітэатра. Але, як і раней, прыносяць ім поспех па-маладому задзірыстыя, баявыя, наступальныя праграмы выступленняў. І нязменна кіруе агіткалектывам Дзіна Уладзіміраўна Кухарава.

Нялёгка даецца поспех, але як радасна бачыць, адчуваць, што праца не прапала дарэмна. Здаецца, што тут асаблівага: прыехалі ў калгас, выступілі перад хлебарабамі — абы толькі добра падрыхтаваліся. Але як і з чым выступіць? Яшчэ задоўга да выезду думае Дзіна Уладзіміраўна, якую тэму ўзяць за аснову сцэнарыя. Калі ідэя аформіцца, пачынае разам з памочнікамі пісаць сцэнарыі. І толькі тады, калі ўсё адпрацавана, адрэцэпавана, можна выязджаць. Там, на месцы, знаёмяцца з ударнікамі працы, святляюць, хто парушальнік дысцыпліны, аматар пагуляць у рабочы час. Гэта ўстаўляецца ў гатовую праграму. Не дзіва, што

выступленні агіткалектыву карыстаюцца асаблівым поспехам.

Адзін старшыня дагэтуль не вітаецца з Дзінай Уладзіміраўнай: «аўтарытэт падарвала сваім выступленнем». Але іншыя кіраўнікі шчыра ўдзячны артыстам, Дзіне Уладзіміраўне: добрую і карысную справу робяць.

Гэтак жа гораха і шчодрэ, як і дваццаць гадоў назад, аддае яна агіткалектыву свой час, свае сілы. А яна ж яшчэ і дырэктар раённага Дома культуры, на яе плячах клопат не толькі пра агітэатр «Полымя», але і пра вакальна-інструментальны ансамбль «Чабарок», драматычны гурток, танцавальны калектыв, аркестры і іншыя творчыя калектывы.

Робота Дома культуры не абмяжоўваецца заняткамі з самадзейнымі артыстамі. Трэба, каб кожнаму, хто прыходзіць сюды, знайшоўся занятак па душы. Лекцыі, тэматычныя вечары, вечары адпачынку — усё гэта неабходна як след падрыхтаваць, каб людзям было цікава, каб не знікала жаданне прыйсці сюды яшчэ і яшчэ.

Дом культуры — гэта і метадычны цэнтр, куды звяртаюцца за дапамогай сельскія культработнікі.

Дом культуры працуе ў цесным кантакце з райкомам камсамола. Вельмі часта выязджае ў вёску з калектывамі мастацкай самадзейнасці Уладзімір Місцюк, сакратар райкома. Ён добра чытае байкі, танцуе, удала выступае ў пантэміме.

Большасць удзельнікаў розных гурткоў — камсамольцы. Але не стаяць у баку і людзі сталага ўзросту. Неяк прыйшлі да Дзіны Уладзіміраўны дзве жанчыны, удзельніцы агітбрыгады яшчэ першага яе саставу: «Не можам без сцэны!» Так нарадзіўся квартэт «Беларусачка», у якім спяваюць сама Дзіна Уладзіміраўна, тыя дзве жанчыны — Вераніка Аляксандраўна Сопнева і Эльвіра Цімафееўна Карабейка, а чацвёртая — маладая энтузістка мастацкай самадзейнасці Надзея Пажывацька.

З цеплынёй расказвае Дзіна Уладзіміраўна пра тых, хто, не шкадуючы свайго вольнага часу, удзельнічае ў рабоце Дома культуры.

Н. КАЛЕСНІК

г. Стоўбцы

ЁСЦЬ справы, якія не вельмі турбуюць і цікавяць нас, пакуль, як кажуць, не настане час. Так вось, напрыклад, бывае з абуткам. Пакуль ёсць у нас на нагах прыгожыя, зручныя туфлі ці боцікі, каму, скажыце, прыйдзе ў галаву задумацца над праблемай абутковай вытворчасці? Носіць чалавек, задаволены — і добра. Але аднойчы, калі табе або тваім дзецям трэба купіць новыя чаравікі, пачынаюцца пошукі, блуканні з магазіна ў магазін, разам з прыкрым пачуццём уласнай незадаволенасці ўзнікаюць пытанні больш шырокага плана. Першае з іх: чаму? Ча-

ШІ ЗА

му абутак, які пастаўляюць нашы прадпрыемствы, усё яшчэ не задавальняе нас? Чаму, як і раней, хоць ёсць пэўныя і адчувальныя часам зрухі, мы ўсё яшчэ па-ранейшаму аддаем перавагу «імпарту»? Іншы раз і самі пераконваемся, што імпартны абутак не заўсёды самы лепшы, і тым не менш працягваем шукаць яго. Па звычцы, ці ў пагоні за модай, ці па іншых больш істотных прычынах?

Вось так аднойчы давалося і мне пахадзіць па магазінах, па шукаць. А потым я таксама задумаўся над гэтым пытаннем: чаму? І рашыў паспрабаваць знайсці на яго адказ. Як пакупнік, як журналіст. Сябры і калегі раілі мне адступіцца: многія і да мяне спрабавалі гэта зрабіць і ўпіраліся ў нейкі тупік: здаецца, усё ёсць у нас для таго, каб рабіць добры абутак: і майстры з залатымі рукамі, і выдатнае абсталяванне на фабрыках. І, галоўнае, ва ўсіх ёсць шчырае жаданне рабіць прыгожыя, модныя і зручныя туфлі, чаравікі, боцікі. Ёсць і маральная і матэрыяльная зацікаўленасць. Здаецца, што яшчэ трэба? Але недзе — так гаварылі мне людзі, якія таксама спрабавалі «ваяваць» за добры абутак, — зрываецца адно-другое звязно ў вытворчым ланцугу. І няма, як быццам, вінаватых. Словам, кінь гэтую справу, раілі мне. Карысці не будзе.

Але я чалавек упарты. Рашыў усё ж паспрабаваць.

Заглянуў спачатку на выстаўку-продаж у фірменным мага-

зіне абутковага аб'яднання «Прамень». Былі тут зусім нядрэнныя рэчы, што яшчэ раз пацвердзілі: умеем і мы рабіць добры абутак. Але наш пакупнік ужо досыць спрактыкаваны, выставачнымі экзэмплярамі яго не вельмі ашукаеш, і ў «Кнізе прапаноў» побач з добразычлівымі водгукамі я прачытаў і такія выказванні:

«Мужчынскі абутак на мікрапоры цяжкі і набывае непрыемны пах, як толькі хоць крыху ўвільготніцца нага. Мадэлі адпавядаюць распрацоўкам сярэдзіны 50-х гадоў. Хочацца, каб на прылаўках магазіна былі такія мадэлі, як і на ВДНГ БССР. Пакроўскі».

іднання, што мелі Знак якасці, Дзяржаўная камісія зняла гэты знак і налічыла «Промню» паўтара мільёна рублёў штрафу, — дзе, у якім месцы шукаць вінаватых?

Як пакупніку, мне да ўсяго гэтага няма справы. Мне падавай добры, модны абутак. І ўсё. Як работнік друку я рашаю адправіцца на «Прамень», паглядзець, паслухаць людзей, узважыць усе «за» і «супраць» гэтага, хаця б аднаго, абутковага аб'яднання.

Што патрэбна прадпрыемству, каб яно задавальняла нашы высокія сённяшнія патрабаванні, наша законнае жаданне мець добры абутак?

новую тэхніку. Там не хапае каля тысячы рабочых. Таму і на канвеер, дзе вырабляўся абутак са Знакам якасці, не было каго паставіць. Таму і не маглі выпускаць са Знакам якасці больш як 11—12 тысяч пар за квартал.

На «Промні» людзі не затрымліваюцца, асабліва — моладзь. Хаця побач з прадпрыемствам — гарадское прафтэхвучылішча № 43, якое штогод накіроўвае сюды 100—150 чалавек маладых абутнікоў. Але многія пакідаюць «Прамень». Самая галоўная прычына — недахоп інтэрнатаў. Сёння 500 юнакоў і дзяўчат толькі на галоўным прадпрыемстве маюць

работу пастаўшчыкоў, пакуль у сваёй рэспубліцы не будуць цалкам вырашаны ўсе патрэбы абутковай прамысловасці. І з кадрамі даўно ўжо час дапамагчы «Промню».

Калодкі, фурнітура, скуртавар, кадры — ва ўсіх бедах вінаваціць кіраўнікоў «Промня» нельга. Вінаваты пастаўшчыкі, ды і міністэрства мала цікавіцца праблемамі свайго даўно «хворага» прадпрыемства. Але прывяду прыклад, якому я сам быў сведкам. Неяк у канцы жніўня ў прыёмную генеральнага дырэктара ўварвалася маладая жанчына з вялікім скруткам у руках. Аказваецца, яна, адстаяўшы вялізную чаргу, ку-

А СВЕЩІЦЬ „ПРАМЕНЬ“?

«У чорных лакараваных жаночых чаравіках мадэлі 1498 вельмі грубая спражка. Яна зусім не пасуе да лакараванага абутку. Сянькевіч».

«Чаму дзіцячы абутак робяць са свінной скуры? Дзецям патрэбны мяккі і лёгкі абутак. Палякова».

Тры, здавалася б, прыватныя заўвагі. Па канкрэтных відах абутку. І разам з тым, калі выкарыстаць медыцынскую тэрміналогію, тры сімптомы хранічнай хваробы. Адставанне ад моды. Знешні выгляд, аздабленне абутку. Нязручнасць у носцы. Што адкажа на гэта сам гаспадар, які прапануе людзям свой тавар?

— Сапраўды, абутак, што дэманструецца на розных выстаўках і кірмах, адрозніваецца ад таго, што ідзе з канвеера ў магазін. Гэта нібы своеасабліва розніца паміж нашымі жаданнямі і магчымасцямі. Правільна, спражка да лакараваных жаночых чаравікаў нікуды не вартая, ды і свінная скура — не той матэрыял, з якога трэба шыць дзіцячы абутак. Але фурнітуру (металічныя ўпрыгожванні) і скуруны тавар нам дасылаюць пастаўшчыкі. Лепшага не даюць, — так пракаменціраваў водгукі пакупнікоў генеральны дырэктар аб'яднання Мікалай Максімавіч Волкаў.

Вось яно і пачынаецца, тое славітае «замкнёнае кола» ў абутковай вытворчасці. Вінаватыя ёсць, толькі не тут, толькі недзе ў іншым месцы. А ў тым, што сёлета з усіх мадэлей аб-

— Калодкі, фурнітура і кваліфікаваныя рабочыя кадры, — адказваюць мне.

Даўнія-даўнія, як я ўжо ведаю, праблемы. Колькі вялося размоў, колькі пісалася ў друку, гаварылася на вытворчых нарадах! Сапраўды, калодкі, якія робяцца ў Закарпацці, пастаянна адстаюць ад моды. Калодкавы завод не спраўляецца задаволіць усіх кліентаў, у сілу сваіх вытворчых прычын не можа хутка і аператыўна павярнуцца на новыя мадэлі, прадываляваныя сённяшнім днём. Нам трэба мець свой завод ці хоць пакуль што невялікую майстэрню. Колькі пра гэта гаворыцца, і нешта будзе зроблена, зразумела, з цягам часу. А калі?

Амаль тое ж самае і з фурнітурай. Трывогу даўно і ўпарта б'юць усе абутковыя прадпрыемствы, і зрухі ёсць, тут няма чаго і казаць, ёсць у нас у рэспубліцы свой фурнітурны завод. Але не задавальняе ён і па колькасці і часта па якасці патрэбы абутковай прамысловасці. І гэта таксама пытанне, якое не церпіць сёння адтэрміноўкі.

Трэцяя сур'ёзная праблема: кадры. Многія працэсы на аб'яднанні механізаваны і аўтаматызаваны, тэхнічнае аснашчэнне тут лепшае, чым на любым абутковым прадпрыемстве рэспублікі. У цэхах «Промня» некалькі французскіх патокаў і адзін чэшска-рускі. Але працуюць яны не на поўную магутнасць, бо няма каму асвойваць

вострую патрэбу ў жыллі. Гэта амаль палавіна моладзі, якая тут працуе. Тры інтэрнаты аб'яднання перапоўнены. Праўда, у 1975 годзе здадуць у эксплуатацыю яшчэ адзін інтэрнат на 500 месцаў для «Промня». Але ж да таго часу на прадпрыемства толькі з ГПТВ-43 прыйдзе 300 чалавек.

Не ўсё яшчэ тут добра і з дзіцячымі дашкольнымі ўстановамі. Міністэрства лёгкай прамысловасці само пакрыўдзіла «Прамень» — забрала памяшканне дзіцячага камбіната пад вылічальны цэнтр. І цяпер, каб уладкаваць дзіця ў яслі, трэба станавіцца на чаргу. Зразумела, жанчыны-маці не вельмі ахвотна ідуць працаваць на такое прадпрыемства, тым больш, што для суседніх заводаў і фабрык гэтай праблемы даўно ўжо няма.

Сур'ёзныя ўсё гэта рэчы, могуць яны ў некарай ступені апраўдваць прадпрыемства? Мне думаецца, што так. Не прэтэндуючы адкрыць штосьці новае, прынамсі для работнікаў Міністэрства лёгкай прамысловасці (усе ведаюць пра гэтыя праблемы, усе, здаецца, занепакоены імі), мне хацелася б яшчэ і яшчэ раз напамінаць пра іх. І выказаць нашу думку, думку пакупнікоў. Мы вельмі жорстка крытыкуем часам нашу абутковую вытворчасць, але лічым, што дапамагчы ёй патрэбна больш актыўна і паваротліва. У першую чаргу каардынаваць праз міністэрствы, фірмы саюзнага падначалення

піла модныя «промнеўскія» боцікі-панчохі. Прымерыла... і яны разлезліся па шве. Вось і прыбегла жанчына высвятляць узаемаадносіны з Мікалаем Максімавічам.

Што тут — праблема някаснай скуры або несучаснай калодкі? Відавочна, іншае — адносіны прадпрыемства да якасці сваіх вырабаў.

Калі ўжо размова зайшла пра боцікі-панчохі, то іх восенню днём з агнём не знайсці ў фірменным магазіне. «Прамень» прышле гэту мадэль у канцы сезона або зімой, калі попыт спадзе. І так з месяца ў месяц: няма аператыўнасці і разваротлівасці ў тэрмінах выпуску мадэлей, у своечасовай рэалізацыі прадукцыі.

У тым жа фірменным магазіне «Промня» разам з таваразнаўцам Фаінай Львоўнай Докшыцкай мы ўзялі дзіцячы ўцеплены чаравік і адгарнулі ад падэшвы сцілку. Пад ёй убачылі мноства дрэнна загнутых цвікоў. Яўны брак, прапушчаны ATK «Промня».

Такім чынам, якасць абутку залежыць і ад самога прадпрыемства. Не дзіўна, што дзесяткамі тысяч рублёў вылічаюцца штрафы, якія штогод накладваюць на «Прамень» магазіны мінскіх гандлёвых арганізацый.

Што ж, будзем спадзявацца і чакаць, калі нарэшце засвеціць «Прамень». Як пакупнік я зноў адпраўлюся па магазінах шукаць прыгожы, зручны, модны абутак: раптам пашанцуе...

А. НИКАЛАЙЧАНКА

І ЗНОЇ ЛІСТАПАД...

Апошні лісток адарваўся ад клёна. Доўга-доўга кружыўся на ветры, пакуль не знісілеў і кулём не ўпаў у лужыну. Кусты і дрэвы пацямянелі ад дажджу і заўчаснага холаду. Але вось успыхнула святочная ілюмінацыя на вуліцах і плошчах, затрапяталі на ветры чырвоныя палотнішчы, і, здаецца, усё перайначылася, павесялела, ажыло.

Не, лістапад—гэта не толькі канец восені, якую мы любім не горш, чым прыгажуню-ясну, любім за яе багатыя дары, за бабін лёт, за творчы настрой. Гэта і пачатак усяго добрага ў жыцці Айчыны, што навікі зраділа ўсё нас, і ў жыцці кожнага паасобку.

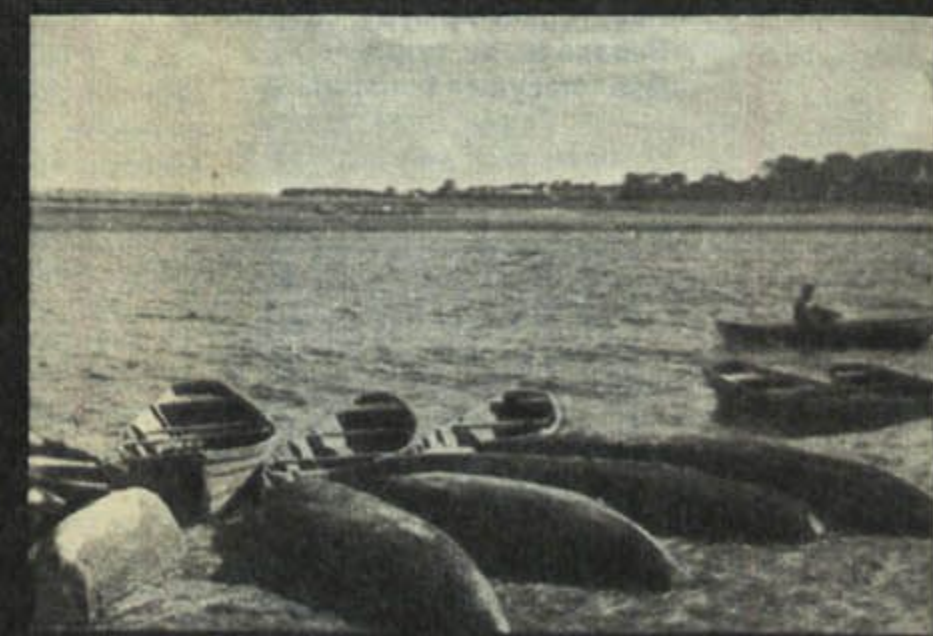
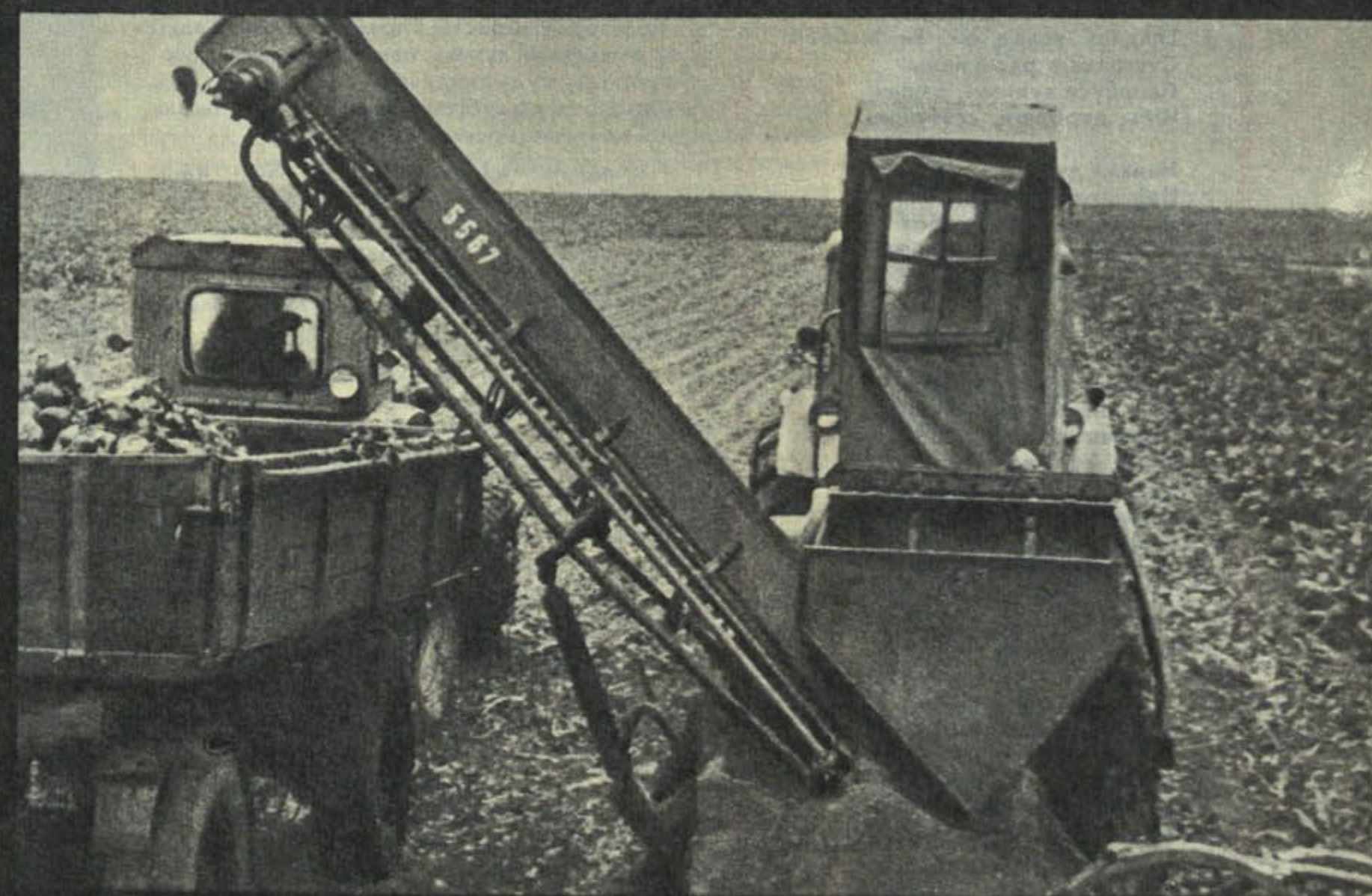
Паглядзіце на гэтыя самыя будзённые кадры і задумайцеся на хвілінку. Куды, з якой нагоды імчыцца гэта машына ў такі дождж? Хто ведае... Толькі калі чалавеку не сядзіцца дома і ў такую непагадзь — значыць, інакш нельга.

І нічога, што ўжо марозцам кранула лужыну, нацяршаны сняжок яшчэ расстане. А калі і не расстане, дык што зменіцца ў лёсе гэтага бацькі, напрыклад, і яго сына, які соладка спіць у каласцы?

Так, лістапад да кожнага прыходзіць па-свойму. Адным ён назаўсёды запомніцца вясельным карагодам—восень жа здаўна славіцца парой вясельляў. Другім—нараджэннем дачкі ці сына. Трэцім—вось гэтай лаўкай над Свіслаччу. Колькі вады ў рацэ выцекла—мусіць, даўно ўжо выраслі дзеці,—а яны ўсё прыходзяць сюды. Пра нешта ўспамінаюць, думаюць...

Можна пра тое, што і яшчэ адна восень засталася ззаду, а жыццё ўсё так і цячэ па сваіх спрадвечных законах. І нічога, што вось гэты камбайн, які з усёй шчырасцю напрацаваўся на ўборцы, прыгналі ўжо на каласны двор. Нічога, што жанчыны рыхтуюць сабе зімовае ўбранне. Нічога, што лодкі так спіратліва ляжаць на пустым дняпроўскім беразе. Хутка пачнуць асыпацца лісты з новага календара. Мы ўступім у чацвёрты год пліцгодзі і не заўважым, як зноў пераапрацецца зямля, зашапаццяць лістотай дрэвы, усё зноў ажыве.

А пакуль што лістапад адрывае апошні лісток у клёна. І мы пачынаем падводзіць спрадвечныя вынікі. Ці ўсе справы зрабілі, ці ўсе задумы здзейснілі, ці так пражылі, як хацелі.

Фота У. Вяхотні, Н. Мансімовіча, В. Цішкоўскай, В. Бысава, О. Пілецкага, А. Кляўно, А. Сабадаша.

Юрась СВІРКА

Ды гэта ж я, хто навучаў
Любіць лясы шумлівыя.
Ды гэта ж я, хто паказаў
Зарніцы зіхатлівыя.

Ды гэта ж я, хто праз раку
Нёс ночкай вераснёваю.
Ды гэта ж я, чыю руку
З пляча свайго не ссоўвала.

Ды гэта ж я,
Ды гэта ж я...
Пайшла, у мой бок не
глянула.

Надзея рухнула мая,
Любоў у прорву канула.

Глядзеў услед ёй, як жабрак,
Сустрэчаю расчулены.
Паплёўся вуліцай, дзівак,
Нібы вярблюд, ссутуланы.

Начамі думаецца зноў
Над доляй жабраковаю:
Якая жорсткая любоў —
Нялюбых выбракоўвае.

Казаў я некалі табе:
«Ты лёгкая, як птушка».
Гады паскорылі разбег —
Цябе нялёгка гушкаць.
І ты напаміла, што я —
Даўно не свежы ранак:
Быў голас, як у салаўя,
Душы тваёй не раніў.

І я сказаў
[І сам не рад]:
«Была і ты зарою».
А ты ў адказ мне слёз зарад —
Дакладнейшая зброя.

Магчыма, я пачуў у сне,
Не быў твой голас колкі.
Прайшліся словы па спіне,
Як вострыя асколкі.

Гатоў пайсці я хоць куды,
Каб толькі крыўду сцерці,
Завалачы яе туды,
Дзе лесуны і чэрці.

ПРОСТА СПАЗНІЛІСЯ ЛЕБЕДЗІ

Пакошаны луг дагараў жаўцізнай до-
лу. Паветра апошні раз напоўнілася цер-
пкім водарам атавы і было густым і п'я-
ным. З рэдкіх тонкіх верб, што дзе-нідзе
раслі паўз бераг рэчкі, падала скручанае
лісце, падобнае на мініяцюрныя чаўны.
Яно слізгала па рабаценню лёгкіх хваляў,
а вецер зганяў яго ў затоку.

Я не прамінаю пабыць у такі восеньскі
вечар на лузе адзін. Толькі не магу быць
доўга, бо сціскае сэрца смутак няўмоль-
нага завядання прыроды. Нельга заста-
вацца сам-насам з восенню — агортва-
юць успаміны, калі беззваротна траціў
штосьці дарагое ў жыцці: першае кахан-
не, сяброў, проста блізкіх людзей. Тады
я спяшаюся хутчэй пакінуць пажоўклую
лугавіну, куды нядаўна гэтак імкнуўся, і
вяртаюся да сяброў. Толькі з імі я ніколі
не адчуваю восені.

Я паволі ішоў па беразе рэчкі. Калі
вакол спакой, сцішаны пагасаннем дня,
то ў душы пачынаецца бура. Кіпіць са-
мае патаемнае: то паўзабытае, то зусім
новае — яшчэ неадчувальнае. Не-не, ды
і прарэжа чуйную памяць гарачая ма-
ланка далёкага позірку...

Уперадзе, на круцізне выспы над ва-
дой, сядзелі двое — ён і яна. Я не хацеў
замянаць і незаўважаным прысеў вод-
даль, кінуўшы на купіну плашч. Галасоў
не было чуваць, але па ледзь улоўных
рухах і позах я здагадаўся — размова
для абаіх не лёгкая. Дзяўчына нешта ўз-
буджана тлумачыла, рэзкім рухам пры-
гожай галоўкі адкідваючы з ілба валасы,
а хлопец, абхапіўшы рукамі калені, ся-
дзеў нерухома, утаропіўшы позірк у цём-
ную вадзяную роўнядзь. Здавалася, ён
застыў у глыбокім задуменні. Не павар-
нуўшы ён і тады, калі дзяўчына пай-
шла. Адна.

Не ведаю, што адчувалі ў гэты момант
яна і ён, а мне зрабілася не па сабе. Бо
вельмі падобнае здарылася аднойчы і са
мною. Я і цяпер не да канца разумею —
чаму?

А дзяўчына адыходзіла далей і далей.
Яе блакітная вязаная сукенка ўжо амаль
не выдзялялася з шэрага пейзажу во-
сеньскай вечаровай лугавіны.

Шум крылаў абарваў мае думкі. Нізка
над лугам ляцелі дзве вялікія белыя, як
вераснёўскі туман над рэчкай, птушкі.
Гэта лебедзі — рэдкія госці ў нашых мя-
сцінах — развіталіся з летам. Яны, пэў-
на, выбіралі начлег, бо праляцелі кругамі
і раз, і другі, і трэці. Не я адзін назі-
раў іх палёт. Спынілася дзяўчына. Хло-
пец ужо стаяў і паглядаў то на яе, то на
птушак. Толькі мяне ніхто не заўважаў.
Я зліўся з пажоўклывай купінай...

Птушкі, выбраўшы нарэшце месца, апу-
сціліся ля невялікай сажалкі на другім
беразе. Дзве белыя плямы вылучаліся
на манатонна шэрым доле.

Усхвалявана, радасна забілася маё сэр-
ца — хлопец і дзяўчына ішлі насустрач
адно аднаму. Вось яны сышліся амаль на
лініі майго позірку да лебедзяў, і ў
змроку ўжо нельга было разгледзець

Фотаэцюд В. Лупейкі
(БЕЛТА).

дзве постаці — здавалася, яны зліліся ў
адну.

На гэты раз мяне не агарнула туга, ка-
лі я вяртаўся дадому. Ясная, як маланка,
здагадка пранізала душу. Быццам зра-
умеў я, чаму сам больш ніколі зноў не
сустрэў тую, што пайшла ад мяне: про-
ста да нас спазніліся нашы лебедзі.

Васіль ДЗЕРАВЯШКА

Дабрата і чуласць — цудоўныя
кветкі душы. Там, дзе ім не знай-
шлося месца, душа зарастае пу-
стазеллем абыякавасці і раўна-
душша.

ЗА МЯЖОЙ СПАЧУВАННЯ

ЖЫЦЦЁ пражыць — не
поле перайсці. Ка-
жуць, калі ў школе
вучням прапануюць
вобразна растлумачыць гэтую
прыказку, іх уяўленне малое
вялікае поле, размеранае на
гады і месяцы, па якому ідзе
чалавек. З узростам да нас
прыходзіць іншае тлумачэнне:
жыццёвае поле — гэта месца
сустрэч з людзьмі, добрымі і
дрэннымі. І вымяраецца гэтае
поле не лікам пражытых гадоў,
а колькасцю добрых спраў,
зробленых людзям. Калі чала-
век сам каваль свайго шчасця,
то ўсё ж такі гэтае шчасце ў
многім залежыць і ад таго, якія
людзі сустраляся на шляху ка-
валя, ці дапамаглі яны яму вы-
каваць свой лёс.

Сяброўская спагада, дабрата
сэрца і розуму заўсёды закра-
не ў кожным з нас заповітную
струнку, растопіць боль, лёд не-
даверу і адчужанасці, зробіць
людзей бліжэйшымі і даражэй-
шымі адзін аднаму. Не ў адной
сямейнай хроніцы, не ў адным
сэрцы і памяці беражліва за-
хоўваецца ўспамін аб сустрэчы
з добрым чалавекам, які дапа-
мог, наставіў на розум, падка-
заў, супакоіў.

...Па дарогах, дзе нядаўна
пракацілася вайна, ішла з
дзецьмі змучаная жанчына. Іш-
ла са Смаленшчыны на Захад,
куды толькі-толькі адкаціўся
фронт. Уззяўшыся за рукі, цяг-
нуліся чацвёра галодных дзе-
так. Старэйшай, Юлі, было
адзінаццаць. Малодшаму — пяць.
Не шмат трэба было жанчыне:
накарміць уволю дзяцей і хоць
штосьці даведацца пра мужа,
які прапаў без вестак. Уся адзе-
жа была на іх. Уся яда — у ка-
цялку, дзе качалася некалькі
бульбін.

Мала хат уцалела з вайны.
Калі ісці не было ўжо моцы,
Аляксандра Цімафееўна пасту-
кала ў першую жылую хату,
якая трапілася па дарозе, па-
прасілася пагрэцца. Гаспадыня,
бойкая, гарластая, грубавата
спытала:

— Што так памалу цягнуліся?
Мы і паабедаць паспелі.

— Нам каб толькі пагрэц-
ца, — сказала баязліва гасця.

— Добра, добра, збіру ча-
го-небудзь. — І раптам цуд! —
паставіла на стол хлеб, малако,
тварог.

Слёзы падступілі да вачэй
Аляксандры Цімафееўны. Га-
лодных дзеці накінуліся на
ежу, а гаспадыня гэтак жа ўлад-
на прыкрыкнула на яе:

— А сама чаго ж?

— Няхай ужо дзеці наяду-
ца.

— Усім хопіць. Будзеш сама
сытая і здаровая — і дзеці твае
будуць накармлены і напоены.
А ног не пацягнеш — і ім ка-
нец. Садзіся, еш!

Праз гадзіну дзеці сядзелі
на цёплай печы, а гаспадыня
слухала сумную адысею Аляк-
сандры Цімафееўны.

— Вось што я скажу табе,
дзеўка. Заставайся ў мяне. Пра-
падзеш ты з імі, бо зіма бліз-
ка. А тут разам выгадуем. Маіх
пяцёра ды тваіх чацвёра — ім
весьляей будзе. Вось яшчэ дзед
з унукам да мяне прыстаў. Ка-
рову я ад немцаў схавала. Трэ-
ба ж было нечым карміць сваіх
вісусаў. А мужа ў Германію вы-
везлі.

Вялікаму сэрцу цудоўнай
жанчыны з вёскі Вяляцічы Ба-
рысаўскага раёна абавязана
сям'я Навіцкіх сваім вырата-
ваннем. У Аляксандры Цімафе-
еўны зараз ужо ўнукі таго ўз-
росту, якога былі некалі дзеці.
Успамінаючы тую ваенную гі-
сторыю, яна дакарае сваю па-
мяць за тое, што не захавала
імя жанчыны, у чый доме пра-
жыла два цяжкія месяцы, той,
якую хоча знайсці зараз, каб
сказаць словы падзякі. Так про-
ста, натуральна і бескарысліва
працягнула невядомая жанчы-
на руку дапамогі. Колькі та-
кіх рук падавалі людзі адно ад-
наму ў суровыя ваенныя і па-
сляваенныя гады! Гэта бывала
так часта, што мы ўжо не дзіві-
ліся чалавечай дабраце, лічылі
яе нормай, а не цудам.

Не для выбраных, а для аб-
салютнай большасці людзей на-
шага грамадства чуласць, спа-
гада, імкненне прыйсці на да-
памогу ў цяжкую хвіліну — ар-
ганічныя, натуральныя, харак-
тэрныя. Гэтыя імкненні душы
праяўляюцца як рэакцыя на чу-
жы боль, няшчасце, нягоду.
Калі б існавалі рэгіструючыя
прылады, якія фіксуюць праяў-
ленні гэтых уласцівасцей чала-
вечай душы, іх бы не хапіла.
Кіруючыся пачуццём высокага
абавязку, сядзіць ля ложка хво-
рага ўрач, хоць даўно скончыў-
ся яго рабочы дзень. Прадавец
і аптэкар спяшаюцца да саста-
рэлых людзей з прадуктамі і
лякарствамі. Суседзі дагляда-
юць дзяцей з іншай кватэры.
Міліцыянер выхоплівае дзіця
з-пад колаў машыны. Побач з
намі жывуць людзі, пастукаў-
шыся да якіх (як некалі Аляк-
сандра Цімафееўна), можаш
разліваць на ўвагу і падтрым-
ку.

Але ёсць анамаліі. Як у пры-
родзе існуе глухата фізічная,
так сустракаецца яна і ў ма-
ральным увасабленні. Горкі
асадак выклікае сустрэча з ча-
лавекам, заражаным гэтай хва-
робай, абыякавым да чужой
бяды, чужой просьбы.

«Я ніколі раней не пісала,
але лёс прымусіў і мяне ўзяць
за пяро. Праз пошту я ат-
рымліваю аліменты на сына.
Як звычайна, чакала грошай у
красавіку. Мінуй май — пераво-
ду няма. Напісала ў народны
суд г. Лепеля. Адтуль мне ад-
казалі, што аліменты ў суме
61 рубель высланы ў канцы
мая. Пайшла я на пошту ў Вя-
лікія Дольцы. Начальнік аддзя-
лення гаворыць: перавод на
такую суму да нас не паступаў.
Еду ў Лепель у нарсуд, у бух-
галтэрыю па месцу работы бы-
лога мужа. Там пацвердзілі, што
грошы адасланы. Пайшла ў ад-
дзяленне сувязі горада Лепеля.
Мне кажуць: перавод ад
нас пайшоў, але мы не ведаем,
дзе ён згубіўся, і выплачваць
грошы не будзем, няхай вы-
плачваюць у Долецкім аддзя-
ленні сувязі. І зноў у Вялікіх
Дольцах начальнік гаворыць:
няхай выплачвае Лепель».

Вы заўважылі: у пачатку
пісьма ёсць слова «лёс». Вось
у які маштаб вырасла няўвязка
з паштовым пераводам. Колькі
давалася Валянціне Хамічонак
патрэсціся ў дарозе, колькі гор-
кіх думак перадумаць, шукаю-
чы перавод, які законна нале-
жыць яе дзіцяці! Нішто так не
вярэдзіць душу, як чужая абы-
якавасць. Маленькі каменчык
раўнадушнасці выклікае цэлы
каменепад расчаравання і
смутку.

Аказваецца, усё можна было
ўладзіць вельмі проста. Як ула-
дзіў гэта па першаму званку з
рэдакцыі начальнік Віцебскага
абласнога вытворча-тэхнічнага
ўпраўлення сувязі Павел Кар-
павіч Аўсяп'ян. «Указаны пера-
вод аплачаны асабіста тав. Ха-
мічонак па акту», — адказаў ён
рэдакцыі. Знайшоўся запасны
выхад у такой сітуацыі. Але ж
ні адзін чалавек з тых, да каго
звярнулася Валянціна Хамічо-
нак, не падказаў ёй гэтага вы-
хаду, не захацеў увайсці ў яе
становішча. Бясспрэчна, у паш-
товых аддзяленнях Лепеля і
Вялікіх Дольцаў работнікі сувя-
зі бяруць на сябе абавязаль-
ствы культурна абслугоўваць
кліентуру. І за лесам не бачаць
дрэў — патрэб канкрэтнага ча-
лавека, канкрэтнага кліента.

Ёсць ва ўрачоў адна з запа-

ведзяў дэанталогіі — навукі аб
узаемаадносінах з хворым:
абыходзіцца з хворым так, як
табе хацелася б, каб адносіліся
да цябе і тваіх блізкіх. Цяжка
дапусціць, што тыя, хто сустра-
каўся з разгубленай жанчынай,
паспрабаваў хоць бы ў думках
паставіць сябе на яе месца.
Можа хоць тады прачнуўся б у
гэтых, выбачайце, глухароў
службовы і чалавечы абавязак.

Тварыць дабро бывае часам
нялёгка. Іншы раз гэта патра-
буе ўпартасці, вялікіх намаган-
няў. У чалавеку непастаянным
могучь загнуць добрыя па-
рывы, і, глядзіш, ён прыцяп-
пеўся да чужой бяды, забыўся
пра клопаты бліжняга.

«25 гадоў я працавала ў калга-
се, — піша Праскоўя Іванаўна
Кавалёва з калгаса «Зара ка-
мунізму» Добрушкага раёна. —
За сваю работу неаднаразова
прэміравалася. Потым захварэ-
ла і з дазволу былога старшыні
калгаса тав. Кажамякіна стала
працаваць вяртаўніком у мага-
зіне. За гэта — дзякуй — мне
назначылі пенсію ў размеры
14 рублёў. Каб атрымаць калгас-
ную пенсію, на якую я маю
права, я звярнулася да новага
старшыні калгаса А. М. Саму-
севіча. Ён адказаў: ты не мая
калгасніца, да мяне не звяртай-
ся і радуйся той пенсіі, якую
маеш. Да яго я хадзіла больш
як дваццаць разоў».

З 9 жніўня Праскоўя Іванаў-
на атрымлівае калгасную пен-
сію. Ададзена сацыяльнага забес-
пячэння Гомельскага аблвыкан-
кома афіцыйна паведаміў ёй
пра гэта. Але піша Праскоўя
Іванаўна: «Колькі разоў вярта-
лася я ў слязах ад старшыні і з
райсабеса — ад загадчыка
тав. Лашчова!» Чалавек, які
чвэрць веку аддаў працы, зра-
біўся раптам «не нашым».

Старасць — не самая салод-
кая пара жыцця. Паводле
існуючай справядку згодзе па-
між людзьмі, мы аберагаем ста-
расць ад удараў і горычы. Маг-
чыма, таму, што па сваёй фі-
зічнай бездапаможнасці яна не
можа супрацьстаяць гэтым уда-
рам. Магчыма, таму, што яе не
мінуць кожнаму. Не прынята
пісаць і развешваць плакаты з
заклікам «Паважайце ста-
расць!», але ёсць яшчэ кабін-
еты, дзе не шкодзіла б паве-
сіць іх для напамінку.

«Я так лічу, значыць, так яно
і ёсць!» Ёсць «мудрацы», якія
ўзводзяць гэты сілагізм у свой
рабочы прынцып. Сумняваюца,

шукаць, дакопвацца да ісціны не ў іх правілах. Як быццам сумненні і пераправеркі — абавязак вучоных. І няправільная думка наносіць страту чыімсьці інтарэсам.

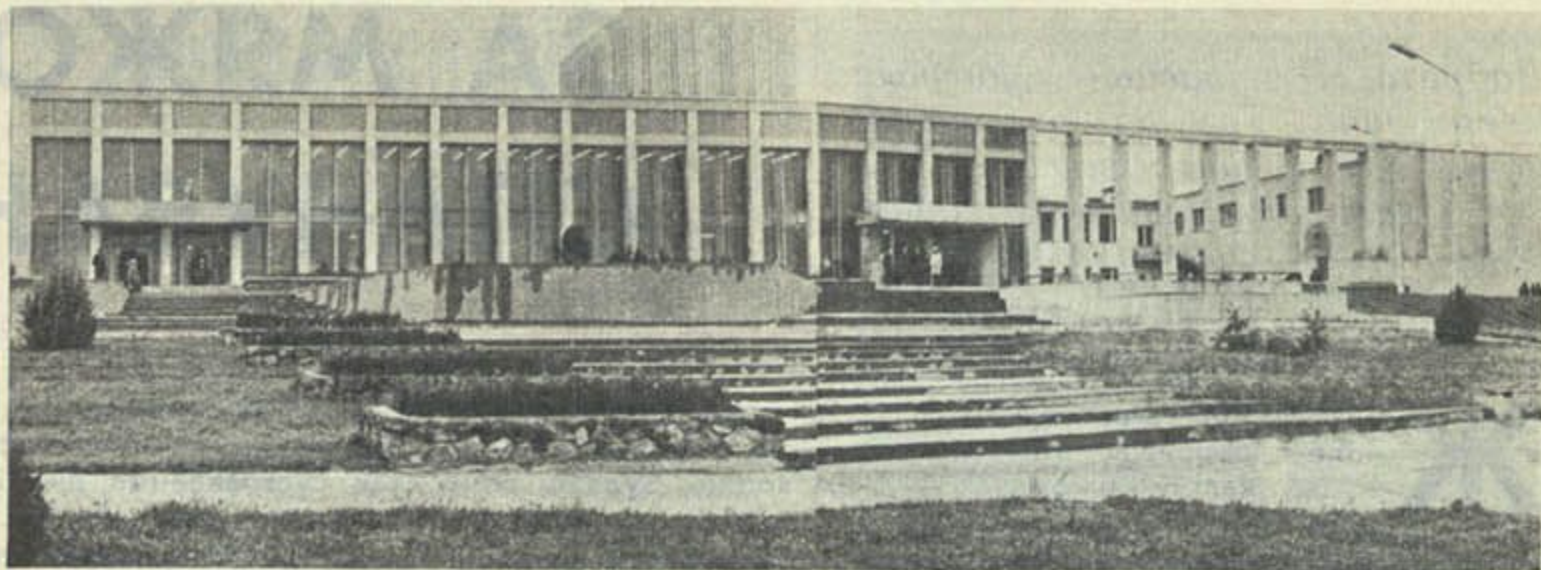
Ефрасіння Цітаўна Шакута чакала другое дзіця, калі на яе сям'ю абрушылася страшэнная бяда. Муж вяртаўся на веласіпедзе з калгаснага поля. Параўняўшыся з калгаснай машынай, ударыўся аб борт, трапіў пад колы. Сям'я страціла кармільца. Гору Ефрасінні Цітаўны спачувала ўся вёска. Дапамаглі, чым можна было, старшыня калгаса прыняў асабісты ўдзел у лёсе сям'і, сам прапанаваў аформіць дакументы на атрыманне дапамогі ад калгаса. Не ведаў старшыня, што Ефрасіння Цітаўна мае права атрымліваць пенсію на дзяцей з выпадку страты кармільца. Цяжка было адзінокай жанчыне з двума дзецьмі на руках у разабраным для рамонту доме. Дваццаць рублёў, на якія яна мела права, былі далёка не лішнімі ў гаспадарцы. Але ні старшыня, ні — што самае крыўднае — работнікі Лепельскага райсабеса, да якіх яна звярталася, не дапамаглі ёй аформіць дакументы, хоць гэта — іх службовы абавязак.

Дзевяць гадоў мінула з дня смерці мужа Ефрасінні Цітаўны. Толькі два гады назад яна атрымала дакументы, якія пацвярджалі права дваіх яе дзяцей на пенсію. Зараз сям'я Шакуты жыве ў добрым, сучасна абстаўленым доме, у лёсе Ефрасінні Цітаўны адбыліся змены. Але як магло здарыцца, што спачуванне старшыні, работнікаў сабеса аказалася такім павярхоўным, пасіўным, казённым? У выніку ўдава і двое сірот страцілі сродкі, якія належалі ім па закону.

З першых крокаў па жыцці чалавека вучаць тварыць дабро, несці радасць. «Падзяліся цукеркай, аддай цацку, пашкадуй маму» — напалову гульня, напалову ўрок, ён вучыць размяжоўваць эгаізм і бескарыслінасць, шчодрасць і скупасць, дабрату і чэрствасць. Людзі высокай жыццёвай школы ў цяжкую хвіліну маглі не задумваючыся дзяліцца апошнім кавалкам хлеба, хоць самі пухлі з голаду; у літаральным сэнсе аддавалі апошняю кашулю, бралі на выхаванне чужых дзяцей, самі перажывалі нястачы, каб дапамагчы незнаёмаму чалавеку.

Наш час, час прыгожага і забяспечанага жыцця, патрабуе іншых доказаў дабраты і чуласці. Трэба ўмець клопаты, непрыемнасці, боль іншага прапусціць праз сваё сэрца. Выпрабаванне на дабрату і чулівасць ідзе штогадзінна і паўсюдна, і бедны той, хто не валодае гэтымі вялікімі маральнымі каштоўнасцямі.

В. КАРАЛЁВА

Палац культуры калгаса імя Дзімітравы Талачынскага раёна.
Фота А. Царлюкевіча (БЕЛТА).

ПРЫЙДЗЕ «ВЯЛІКАЯ ВАДА»

«Вельмі чыстая, нідзе такой не сустракала...» Госці з Японіі Іосіка Ямасакі-Вукеліч, якая блізка ведала Рыхарда Зорге, у час наведання Беларусі спадабалася мінская вада. І спецыялісты сведчаць: вада ў беларускай сталіцы — адна з самых смачных і каштоўных у краіне. Неабходна расходаваць яе эканомна. І гэта задача хутка будзе вырашана. Свіслач атрымае ваду свайго «донара» — Віліі, спыніцца забеспячэнне прадпрыемстваў артэзіянскай вадой. У раёне Вілейкі рэчка Вілія перакрыта, побач нарадзілася самае буйное ў рэспубліцы штучнае вадасховішча.

Будаўніцтва Вілейска-Мінскай воднай сістэмы вызначана Дырэктывамі XXIV з'езда КПСС па дзевяцім пяцігадовым плану. Увод яе ў строй дазволіць зберагчы для будучых часоў і пакаленняў запасы чыстай падземнай вады. Кожныя суткі з Вілейскага мора ў Свіслач будзе паступаць звыш мільёна кубічных метраў вады. У межах сталіцы з'явіцца дэкаратыўныя водныя сістэмы, насклад з трох Драздоўскіх вадасховішчаў.

Па маршруту «вялікай вады» намячаецца стварэнне вялікай зоны адпачынку з новымі санаторыямі, пансіянатамі, піянерскімі лагерамі. Тысячы турыстаў пракладуць удоўж канала новыя сцежкі.

У ГАЛОЎНАЙ РОЛІ

Упершыню Святлана Пенкіна прыйшла на здымачную пляцоўку, калі вучылася на трэцім курсе інстытута. У цітрах кінакарціны «Вуліца без канца» яе імя не значылася, дзяўчына прымала ўдзел у масавых сцэнах. Але іменна тады на «Беларусьфільме» была зроблена кінаспроба, якая аказалася для яе шчаслівай, заўважаная неўзабаве вядомым рэжысёрам Васілём Ардынскім. Выпусніцу Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута запрасілі на ролю Каці ў 13-серыйным тэлевізійным кінатворы «Блуканне па пакутах», пастаноўку якога паводле аднайменнага рамана Аляксея Талстога ажыццяўляе «Масфільм».

Мастацкі кіраўнік курса, на якім займалася С. Пенкіна, дацэнт кафедры майстэрства акцёра і рэжысуры Аляксандр Іванавіч Бутакоў гаворыць пра сваю выхаванку:

— Святлана вельмі любіць сцэну. У яе добрыя акцёрскія даныя — выразнасць, абаяанне, прыемны голас. Хочацца, каб ёй удаўся складаны вобраз Каці.

КВЕТКІ АД МАЦІ

«Я — крэпасць, вядзем бой...» — гэтыя словы адкрытым тэкстам ляцелі ў эфір. Хто іх перадаваў? Магчыма, радыё роты сувязі 84-га стралковага палка Гаўрыіл Макатроў. Яго імя на плітах мемарыяльнага комплексу Брэсцкай крэпасці. І вось побач кладуцца чырвоныя гваздзікі ад маці салдата — гамляччанкі Сцепаніды Канстанцінаўны Макатравай.

Супрацоўнікі мемарыяльнага комплексу прымалі нядаўна з горада Элісты Калмыц-

най АССР Адгу Садгаржыеўну Маёраву — маці старшага сержанта 333-га стралковага палка Веніцыяна Маёрава, з пасёлка Чырвоныя Барыкады Астраханскай вобласці — Зою Андрэеўну Вераб'еву, сястру радавога Уладзіміра Цыбулі, які ўдзельнічаў у першай контратацы. Але не ўсе маці, не ўсе сёстры могуць пабываць у крэпасці, дзе аддалі жыццё за Радзіму іх сыны і браты. Пелагея Аўгустаўна Гурчак з Кіраваградскай вобласці даслала ў Брэст засушаныя паллявыя кветкі, якія так любіў яе загінуўшы сын, камандзір мінамётнай роты 455-га стралковага палка Леў Сяргеевіч Гурчак.

МАЙСТЭРСТВА

Перш чым пазнаёміцца з Палінай Міронаўнай Гладзікавай, доўга любуешся яе драўлянымі лыжкамі, чарпакамі, карытцамі. Цудоўная разьба, прыгожая аздоба. Жыве Паліна Міронаўна ў Шклоўскім раёне, недалёка ад вёскі Фешчаўка. Сям'я ў яе вялікая — дзевяць дзяцей выгадала маці-гераіня. Адна дачка настаўніца ў Верхнядзвінску, другая вучыцца ў Ленінградзе, сын у арміі, астатнія — школьнікі. Паліна Міронаўна працуе ў саўгасе, а ў вольны час робіць цудоўныя драўляныя лыжкі-сувеніры. Гэтаму майстэрству яе навучыў дзед, калі яна была яшчэ малая. Неўзабаве дзяўчынка пачала самастойна рэзаць лыжкі, і дзед вазіў іх у Магілёў на рынак. Утаргаваныя грошы былі вялікай дапамогай у сям'і.

П. М. Гладзікава — удзельніца абласных, рэспубліканскіх і ўсесаюзных выставак, неаднаразова ўзнагароджвалася дыпламамі і грашовымі прэміямі Белсаўпрофа і Міністэрства культуры БССР. Майстэрству разьбы Паліна Міронаўна навучыла мужа і старэйшых дзяцей.

ЧЭМПІЁНКА КРАІНЫ — МІНЧАНКА

На рабоце складаныя задачы яна рашае пры дапамозе электронна-вылічальнай машыны «Мінск-32». Не менш цяжкія задачы часам ставяць перад ёй сяброўкі-саперніцы на рэспубліканскіх і ўсесаюзных спаборніцтвах. І тут старшы інжынер Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута арганізацыі тэхнікі ўпраўлення Алена Соркіна спадзяецца толькі на свае сілы.

Вялікага поспеху дабілася беларуская спартсменка на жаночым чэмпіянаце краіны па рускіх шашках. Першыноство аспрэчвалі 36 мацнейшых шашыстак. Не пацярпеўшы ніводнага паражэння, наша зямлячка заняла першае месца і была ўзнагароджана залатым медалем чэмпіёнкі Савецкага Саюза 1973 года. Ні адна шашыстка нашай рэспублікі да гэтага не валодала такім высокім тытулам.

Віншаванні разам з Аленай прымала пасля вяртання з Сімферопалю, дзе адбываўся чэмпіят, і выхаванка Мінскага медыцынскага інстытута Людміла Ільіна. Чэмпіёнка Беларусі ў фінале першынства краіны заняла ганаровае чацвёртае месца, выканала норму майстра спорту СССР.

Рыхтаваў мінскіх шашыстак да спаборніцтваў трэнер Генадзь Ільіч Хацкевіч.

На прагулку дзеці высыпалі вясёлай шчабятлівай чародкай. Раніца была цудоўная. Сонечная, зырка. Ад радасці дзеці сталі скакаць, куляцца. А Віця з Андрэем прыпусціліся па дарожцы ў глыб двара.

Таіса Аляксееўна не спяшалася сунімаць сваіх выхаванцаў. Хай трохі пабегаюць, дадуць волю сваёй нерастрачанай энергіі.

— Таіса Аляксееўна! — закрычаў Віця. — Хадзіце хутчэй сюды!

На асфальце нерухомым пушыстым камячком ляжаў верабей.

— Нехта забіў.

— Можна сам разбіўся...

Таіса Аляксееўна асцярожна ўзяла нерухомы камячок у далоні, дыкнула на яго цяплом. Галоўка вераб'я ледзь прыкметна варухнулася.

— Жывы! Жывы! — узрадаваліся дзеці. — Хутчэй нясема яго ў групу!

— Спачатку пакажам доктару, — сказала выхавацельніца.

Усе разам рушылі ў кабінет да Евы Майсееўны.

Ева Майсееўна — строгі дзетсадаўскі доктар — аб'явіла:

— Пашкодванняў сур'ёзных няма. Вось толькі ножку трэба падлячыць. Будзе жыць ваш верабей.

Перабітаваную птушачку дзеці прынеслі ў групу і акружылі клопатамі. Хто падстаўляў ваду ў сподачку, хто падаваў накрышаны хлеб. А Наташа не пашкадавала нават цукеркі.

Таіса Аляксееўна з цёплай усмешкай глядзела на заклапочаную мітусню сваіх выхаванцаў, і ёй міжволі прыгадалася першае знаёмства з дзіцячым садом № 219 Мінскага аўтазавода. Яна добра ведала, якія будуць цяжкасці ў рабоце з трохгадовымі малышамі. І ўсё ж засмучалася, калі бачыла, як некаторыя дзеці бяздумна ламалі кусты, тапталі шаўковую траву, не заўважалі навакольнага характа. Яна разумела: ні просьбамі, ні ўшчуваннямі, ні тым больш суровымі загадамі нічога не даб'ешся. Прымуціць любіць прыроду нельга. Трэба было цярдліва і настойліва вучыць дзяцей чуйнасці, душэўнай зоркасці, абуджаць сардэчныя клопат, трывогу, хваляванне за ўсё жывое.

Выводзячы малышоў на прагулку, Таіса Аляксееўна пачала

ЖЫВІ, ВЕРАБЕЙКА!

звяртаць іх увагу на тое, які сёння дзень, якое неба, якія на вуліцы дрэвы. Спачатку апісвала іх характа сама, стараючыся падбіраць словы найбольш даступныя, зразумелыя. Затым прасіла расказаць дзяцей, што яны бачылі вакол сябе.

Выпаў першы снег. Усёй групай выйшлі палюбавацца.

— Гляньце, які снег белы, пушысты, — сказала выхавацельніца. — Так і здаецца, нібыта зямля накрылася цёплаю коўдраю.

Андрэйка ўторкнуў у снег палец і тут жа яго выхапіў:

— У-у, халодны!..

Таіса Аляксееўна растлумачыла:

— Так, снег халодны. Але калі яго нападае многа, тады зямлі пад тоўстаю снегаваю коўдрай цёпла-цёпла.

У пагодлівы марозны дзень спыніліся ля таполі, якую пакрыў іней.

— Праўда, хораша? Як на свята прыбралася, — з захапленнем сказала выхавацельніца.

Гэтае захапленне перадалася і дзецям. Яны доўга стаялі ля дрэва, любаваліся яго дзівосным уборам.

Вясною дзеці радаваліся звону першых раўчукоў, прылёту птушак, паяўленню першых лісцяў на дрэвах. Летам ездзілі на аўтобусе за горад, у сапраўдны вялікі лес — вучыліся распазнаваць сасну, ёлку, бярозу, збіралі чарніцы, суніцы, грыбы, назіралі, як працуюць лясныя мурашкі. Пра тое, што яны не проста бегаюць, а працуюць, прыносяць лесу вялікую карысць, расказала, вядома, Таіса Аляксееўна.

Шмат таямніц з дапамогай сваёй выхавацельніцы адкрылі

дзеці і восенню. Чаму ападае лісце? Куды адлятаюць птушкі? Як ідзе дождж? На ўсе гэтыя (ох, якія нялёгка!) пытанні Таіса Аляксееўна мусіла даваць падрабязныя адказы. Але пытанні яе не палохалі. Наадварот, радавалі. Бо гэта магло азначаць толькі тое, што экскурсіі ў прыроду не пакідалі дзяцей абыякавымі, абуджалі іх назіральнасць, цікаўнасць.

Знаёмства з прыродай узбагачала ведамі, дзеці вучыліся параўноўваць, устанаўліваць найбольш простыя сувязі паміж з'явамі.

Аднойчы на занятках па роднай мове Андрэй сказаў:

— А я ведаю, чаму расце трава. Бо летам ідзе дождж і шмат цяпла. А зімою халодна і ўсё расліны заміраюць.

У другі раз, вяртаючыся з прагулкі, Наташа ззвычайна:

— Глядзіце, якая вунь там цёмная-цёмная хмара. Зноў будзе моцны дождж.

Таісу Аляксееўну радавала, што дзеці ўмелі ўжо не толькі бачыць, але і пільна прыглядацца да навакольнага свету. Аднак гэта быў толькі пачатак. Ад простых назіранняў трэба было ісці да больш складанага, каб на аснове абуджанай цікавасці да прыроды фарміраваць у дзяцей маральныя і эстэтычныя якасці.

Дзіцячае сэрца, гаварыў вядомы савецкі педагог В. А. Сухамлінскі, павінна быць камусьці, камусьці адданым. Калі маленькі чалавек не пакінуў часцінку свайго сэрца ў ляльцы, коніку, плюшавым мядзведзіку, птушцы, пшчотнай і безабароннай кветцы, дрэўку, у любімай кнізе — для яго недаступна глыбокае пачуццё чалавечай дружбы, вернасці, адданасці, прыхільнасці... Выра-

сціць куст ружы, перажыць радасць першай кветкі, аддаць кветку чалавеку, адчуць хваляючае шчасце гэтай мінуцы важна для выхавання новага чалавека гэтак сама, як узраць ніву, вырасціць хлеб, спазнаць напружанне, пот, мазалі і асалоду працы.

З надыходам першых халадоў Таіса Аляксееўна Шымко расказала сваім выхаванцам пра птушак, якія засталіся зімаваць. Як халодна ім у вялікія маразы, як цяжка здабываць ежу з-пад снегу. Дзяцей глыбока ўстурбаваў лёс птушак.

— Давайце будзем ім памагаць, — прапанаваў Віця.

— Праўда! — згадзіліся астатнія. — У нас жа застаюцца кавалачкі хлеба. Будзем аддаваць іх птушкам.

Разам з выхавацельніцай дзеці пайшлі ў сталярную майстэрню да Аркадзя Аляксеевіча, каб ён дапамог змайстраваць птушыныя сталойкі. Два дні кіпела ў майстэрні дружняя праца. Ніколі яшчэ, здаецца, не стараліся дзеці так, як на гэты раз. Бо гэта быў не проста занятак дзеля забавы. Гэта была сапраўдная праца — асэнсаваная, напоўненая высакародным імкненнем.

...А верабейка выжыў. Цэлы месяц, акружаны клопатамі дзяцей, ён жыў у клетцы, і не толькі паправіўся, але і падрос.

Аднак дзеці пачалі заўважаць, што верабейка ўсё часцей стаў трывожна кідацца ў клетцы і сумна чырыкаць. Выхавацельніца сказала:

— Адпусцім яго на волю.

І вось расчынена насцежакна. Верабейку асцярожна вынялі з клеткі і пасадзілі на падконнік. Ён на нейкі момант сумеўся, затым рэзка ўзмахнуў крыламі і знік, растварыўся ў звонкай, радаснай сіні вясновага неба.

Услед верабейку нясуцца галасы дзяцей:

— Шчаслівай дарогі!

— Жыві, верабейка!

МАРКА ЗАВОДА АБАВЯЗВАЕ

В. СМІРНОЎ,
начальнік канструктарскага бюро
прыналежнасцей і шырспажыву
Мінскага аўтамабільнага завода

Нядаўна я сустрэў знаёмага, з якім даўно не бачыўся.

— Ты ўсё яшчэ на аўтамабільным? — спытаўся ён. — Распрацоўваеш новыя маркі аўтамашын?

— Так, — адказаў я. — Цацачных аўтамашын.

— Жартуеш? — весела зааргатаў мой знаёмы.

— Зусім не, — супыніў я яго. — Я сапраўды працую на аўтамабільным заводзе ў канструктарскім бюро прыналежнасцей і шырспажыву.

Грузавікі Мінскага аўтазавода з зубрам на радыятары можна сустрэць не толькі на дарогах Савецкага Саюза, але і ў Сірыі, Манголіі, Егіпце. Высакаякасныя, надзейныя, прыгожыя, яны — плён рук рабочых, тэхнікаў, інжынераў нашага завода. Але, акрамя славы, аўтазавод выпускае тавары народнага ўжытку, так званую прадукцыю шырспажыву. Цацачныя самазвалы — зусім як сапраўдныя, мара ўсіх хлопчукоў. Кантэйнеры для хлеба (два-тры гады назад лічыліся дэфіцытным таварам). Кухонныя табурэты, якія таксама не залежваюцца ў магазінах. Розныя сувеніры... Цэхі завода выпускаюць прадметы шырспажыву амаль дваццаці назваў.

Невялікі ўчастак шырспажыву існаваў на МАЗе з 1967 года. Тут рабілі дзіцячыя аўтамашынкі, савочкі, цацачныя ложкаў. Але ўсё з'явілася ўсё з'явілася ў 1971 годзе. Чаму? Партыя і ўрад звярнулі самую пільную ўвагу на вытворчасць тавараў для насельніцтва. Пра гэта гаварылася і на XXIV з'ездзе партыі, і ў пастанове ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР «Аб мерах па забеспячэнню далейшага развіцця вытворчасці тавараў масавага ўжытку».

Каму з жанчын незнаёма такая сітуацыя: трэба купіць прас, каструлю або іншую дробязь, а ў магазінах іх няма, бо спецыялізаваныя прадпрыемствы, якія выпускаюць тавары шырспажыву, не паспяваюць за попытам. І самая простая рэч робіцца дэфіцытнай. Але ж гэтыя тавары можна рабіць і на вялікіх заводах з адходаў асноўнай прадукцыі. Так у нас у дрэваапрацоўчым цэху з'явіўся ўчастак шырспажыву па вытворчасці кантэйнераў для хатняй гаспадаркі. Ён увесь час пашыраецца, займае ўсё новыя і новыя плошчы. Тавар, за якім раней стаялі доўгія чэргі, пачаў выпускацца ў дастатковай колькасці. І мы задумаліся над удасканаленнем. Цяпер выпускаем двухсекцыйны кантэйнер, але стараемся зрабіць яго яшчэ больш зручным, кампактным.

Спецыяльнага цэха па выпуску тавараў шырспажыву на заводзе няма. А было б вельмі добра ўвесці працэс аб'яднання пад адным дахам, паставіць спецыяльныя станкі і механізмы. Гатовую прадукцыю выпускаюць цэхі МЗЦ-5, дрэваапрацоўчы, кузаўны, тэрмічны, інструментальны і штампавы. А дапамагаюць ім амаль што ўсе цэхі завода: прэсавы, нармалей, паліравальны, кавальскі, калібравачна-нарыхтоўчы і іншыя.

Самы вялікі ўчастак выпуску тавараў шырспажыву — у дрэваапрацоўчым цэху. За апошнія два гады ён вельмі вырас. Яго прадукцыя — двухкамерныя і аднакамерныя кантэйнеры, акуратныя табурэты... На ўчастку працуюць амаль адны жанчыны. Вось, напрыклад, брыгада маляроў. Сапраўдныя віртуозы! Таццяна Сямёнаўна Гайдучонак сёлета ўжо выканала тры гадавыя нормы. Галіна Уладзіміраўна Крыварот, Тамара Аляксееўна Рогач, Тамара Аляксееўна Моўчан

план выконваюць на 150—170 працэнтаў. Выдатна працуе брыгада зборшчыкаў участка шырспажыву, якую ўзначальвае Ніна Фёдораўна Грыгор'ева. Вырабы вельмі прыгожыя, зручныя.

Пры распрацоўцы ўзораў тавараў стараемся выкарыстоўваць як мага больш адходаў ад асноўнай вытворчасці. Сёлета выпускаем тавараў народнага ўжытку больш як на два мільёны рублёў.

Выпуск тавараў шырспажыву на заводзе — справа маладая, але перспектыўная. Ёсць у нас свае пытанні, праблемы. Кожны год Міністэрства аўтамабільнай прамысловасці даводзіць план на выпуск тавараў народнага ўжытку. А якія тавары і ў якой колькасці выпускаць — пра гэта мы павінны думаць самі. І мы думаем, канструіруем, вынаходзім. Але няма ніякай гарантыі, што над гэтай жа тэмай не працуе канструктарскае бюро другога машынабудаўнічага завода. Каардынацыі па выпуску тавараў шырспажыву ў рамках рэспублікі, тым больш у рамках краіны, няма амаль што ніякай. Кантэйнер для хлеба пачаў выпускаць у рэспубліцы чатыры прадпрыемствы, і гандлёвыя арганізацыі прапанавалі нам скараціць іх выпуск. А калі б было канкрэтна вызначана: аўтамабільны завод выпускае кантэйнеры, трактарны — каструлі-патэльні, маторны — патэльні і г. д., такога б не здарылася. Каб наладзіць вытворчасць, патрабуецца пэўны час і пэўныя затраты. А за гэты тэрмін і іншыя заводы пачнуць выпускаць аналагічныя прадметы шырспажыву, і хочаш — не хочаш, а трэба скарачаць іх выпуск.

У аўтамабільнай прамысловасці мы дакладна ведаем, якія маркі машын кожна завод выпускае. Можна азнаёміцца з любой мадэлю машын. А ў выпуску шырспажыву няма ніякай

інфармацыі, якія тавары робіць той ці іншы завод, над чым працуе, што плануе выпускаць. Ды і заводы не зацікаўлены, каб такая інфармацыя была. Работа над новымі ўзорамі не рэкламуецца: раптам іншае прадпрыемства надумаецца асвоіць выпуск гэтых жа тавараў. Гандаль — барометр самы чуйны. Не будуць пакупнікі купляць той ці іншы тавар — згортай яго вытворчасць. А мы не зацікаўлены ў выпуску прадукцыі дробнымі серыямі.

У нашай рэспубліцы павінен быць адзіны каардынацыйны цэнтр па выпуску тавараў народнага ўжытку. Можна стварыць яго пры Міністэрстве гандлю рэспублікі. Што выпускаць, якія тавары, у якой колькасці, якімі заводамі — усё гэта павінна вырашацца цэнтралізавана, планамерна. Тады не будуць канструктары «вынаходзіць веласіпеды», тады не даведзецца нам трымаць у сакрэце, над чым працуем.

Тавары для насельніцтва мы не лічым другараднай прадукцыяй, тым больш, што яны карыстаюцца вялікім попытам. Дырэкцыя завода кантралюе выпуск тавараў шырспажыву. Мы трымаем самыя цесныя сувязі з гандлюючымі арганізацыямі, раімся, якія тавары выпускаць і ў якой колькасці, заключаем дагаворы. На заводзе наладжваюцца конкурсы-агляды на лепшую прапанову па выкарыстанню адходаў ад асноўнай вытворчасці для вырабу прадметаў шырспажыву. Адным словам, стараемся задаволіць попыт насельніцтва.

Хочацца, каб наш завод славіўся не толькі аўтамабільамі, але і прадметамі шырокага ўжытку, каб гаспадыні ведалі: рэчы, зробленыя Мінскім аўтамабільным, прыгожыя і добрай якасці. Нас абавязвае да гэтага марка завода.

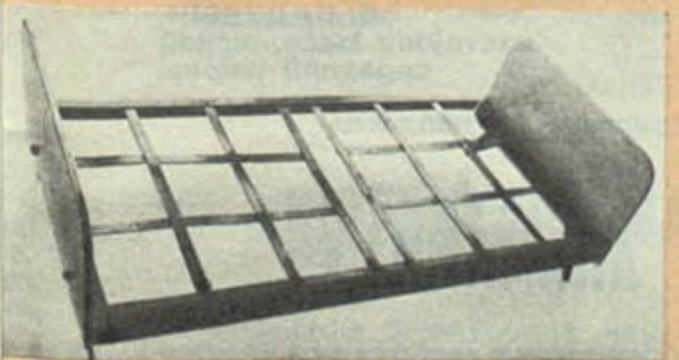
Дзіцячы самазвал.

Такія двухсекцыйныя кантэйнеры робяцца на Мінскім аўта-заводзе.

Кухонны камплект.

Ложан для лялькі.

СУСТРЭЧА

У гарадскім камітэце камсамола да яе падышла дзяўчына, спыталася:

— І вы таксама? А ці возьмуць?

— Спадзяюся.

— Павінны ўзяць. Мы не можам у такі час сядзець дома.

Вольга залюбавалася гэтай незнаёмай дзяўчынай. Прыгожы твар, цёмныя выразныя вочы, шчырая ўсмішка...

Іх нарэшце выклікалі.

— Значыцца, добраахвотнікі? А ці добра вы падумалі, на што ідзеце? Ваяваць трэба будзе ў глыбокім тыле ворага. Прафесія разведчыка цяжкая. Вам трэба ўмець падрываць эшалоны, працаваць на рацыі.

— Мы ўсё добра разуме-ем! — цвёрда сказала новая знаёмая Вольгі.

— Якая я шчаслівая! — гаварыла пасля чарнавокая дзяўчына. — Верыла, што возьмуць, і ўсё ж...

— Давай пазнаёмімся, — Вольга працягнула руку — Вольга Марозава.

— Зоя Касмадзям'янская.

* *

Дзяўчаты пасябравалі. Яны нават спалі на адным ложку. Вечарамі, стомленыя пасля цяжкай, вельмі інтэнсіўнай вучобы, ціха перашэптваліся, успаміналі нядаўнія мірныя дні, калі Масква была вясёлым, святочным горадам, успаміналі школу, выпускны бал, Красную плошчу... І чакалі, чакалі магчымасці ўступіць у барацьбу з лютым ворагам.

* *

У хату настойліва пастукалі.

— Гэта ты Агаф'я Маскалёва?

— Я.

На парозе стаяў гітлеравец, а побач з ім — паліцай. Акінуў яе калючым позіркам і сказаў сваёму гаспадару:

— Гэта яна, дэпутатка. Чырвоная да самых касцей. І мужык яе чырвоны.

— А гэта яе дзеці? Калі пачне свае чырвоныя штучкі, расстраляць разам з дзецьмі!

— Слухаю, пан афіцэр!

* *

— Не сумуй, мы яшчэ сустранемся. Мне таксама хацелася быць разам з табой у адной дыверсійнай групе, але нічога не зробіш.

Дзяўчаты развіталіся. Зоя пойдзе выконваць баявое заданне ў тыл да фашыстаў у складзе групы пад камандай

«дзядзькі Мішы» — Міхаіла Аляксандравіча Сакалова. Вольга Марозава пакуль засталася ў разведчыкаў Заходняга фронту. Хутка яны таксама адправяцца ў тыл. Але не будзе побач Зоі — яе лепшай сяброўкі.

Вольга Марозава добра ведала, што здарылася пасля. 5 лістапада Зоі Касмадзям'янская пайшла на першае заданне і паспяхова яго выканала. 21 лістапада накіравалася на другое заданне. Яе схапілі. Яна нічога не сказала фашыстам, нікога не выдала. Яе па-зверску катавалі. Яна маўчала. 29 лістапада Зою павесілі. Пра яе подзвіг сяброўкі даведзіліся з газеты. Імя Касмадзям'янскай адразу стала сімвалам мужнасці, няскоранасці, вернасці Айчыне.

Вольга праплакала ўсю ноч.

— Не магу паверыць, не магу паверыць, што Зоі больш няма! — гаварыла яна сяброўкам.

Яны рваліся ў бой. І вось нарэшце самалёт, чарната за шклом ілюмінатараў. Ноч. Унізе зямля Беларусі. Унізе — ворагі.

— Вам не страшна? — яшчэ раз пытаецца лётчык.

— Не страшна! — цвёрда вымаўляе Вольга.

— Не страшна! — паўтараюць яе таварышы па дыверсійнай групе.

* *

Да Агаф'і Маскалёвай прыйшоў чалавек з лесу.

— У нашым Быхаўскім раёне, у Хачынскіх лясах, дзейнічае маскоўская камсамольская дыверсійная група. Дзейнічае выдатна — пускае пад адхон эшалоны, узрывае масты, перадае разведданыя камандаванню Чырвонай Арміі. Цябе, Агаф'я, мы прызначаем сувязной. Калі прыйдуць за дапамогай, ты прымі разведчыкаў як след...

Агаф'я Маскалёва ўзрадавалася:

— Дзякуй за давер. Можаче не сумнявацца — я не падвяду!

* *

Сілы былі на зыходзе. Групу высачылі. Акупанты даўно падазравалі аб яе існаванні. Кіламетр за кіламетрам па балотах, лясах ідзе за імі пагоня... Дайшлі да Вейны.

— Трэба ісці да Агаф'і Маскалёвай, — сказала Вольга Марозава.

Калі яны зайшлі ў хату, Агаф'я ўскрыкнула:

— Адкуль вы, родныя? Вакол карнікі, вас шукаюць. У вёсцы кажуць: высачылі маскоўскіх партызан.

— Мы ішлі ў суседні атрад, але не паспелі. Трэба тэрмінова перадаць даныя камандаванню...

— Хадземце ў хлест, я вас у саломе схавалю, — сказала Агаф'я.

Падбеглі зусім яшчэ малыя хлопчы і дзяўчынкі.

— Ты куды, мама?

— Зараз вярнуся. Не бойцеся.

У Вольгі Марозавай мільганула думка: не, не маюць яны права заставацца тут. Загіне жанчына з дзецьмі, калі іх знойдуць.

— Дзякуй табе, Агаф'я, але мы пойдзем, — сказала Вольга. — Не можам мы рызыкаваць тваім жыццём і жыццём дзяцей.

— Ды што вы?! Вам можна рызыкаваць, а мне нельга! — Агаф'я выняла з-пад маснічыны ордэн, працягнула яго Вользе:

— Вось, дачушка! За працу далі. А ты кажаш — права не маю.

Яны пайшлі ў хлест. Чулі, як шныпараць па двары гітлераўцы, чулі голас Маскалёвай:

— Ды навошта мне іх хаваць! У мяне ж дзеці!

* *

Былыя разведчыцы Вольга Васільеўна Марозава і Клаўдзія Георгіеўна Коршунава прыехалі з Масквы ў Беларусь па запрашэнню юных следатаў.

У Магілёве Вольга Васільеўна сказала:

— Мне неабходна сустрэцца з Агаф'яй Майсееўнай Маскалёвай, маёй другой маці. Колькі разоў дапамагала яна нам... Я павінна яе ўбачыць. Гэтая простая беларуская жанчына сапраўдная гераіня.

І вось — сустрэча праз трыццаць гадоў.

— Родная мая, ты ж была зусім дзяўчынкай, а цяпер ужо таксама пасівела, — гаворыць Агаф'я Майсееўна. — Усе гэтыя гады я называла цябе сваёй дачушкай і вельмі хацела сустрэцца.

А побач, усхваляваныя, сачылі за гэтай сустрэчай дзюх адважных жанчын хлопцы і дзяўчаты. Палае вогнішча, гукаць у прыдняпроўскай цішыні песні аб Радзіме, аб подзвігах бацькоў, аб эстафеце, якую надзейна прынялі юныя...

А. МІХАЙЛАУ

ШТО ПІШУЦЬ ЛЮБЕ К...

Сорак радкоў, апублікаваных у восьмым нумары нашага часопіса, змясцілі ў сабе сумную гісторыю Любы К. Письмо Любы «Што я адкажу дзіцяці?» выклікала нямала чытацкіх водгукаў. Сёння мы публікуем некаторыя з іх.

Не фармальны рытуал...

Ты правільна зрабіла, Люба, што напісала ў рэдакцыю: чалавек, які трапіў у бяду, павінен быць з людзьмі. Бо чалавеку заўсёды хочацца падзяліцца з іншымі сваёй радасцю, а калі гора падзяліць з кім-небудзь, то робіцца лягчэй.

Я разумею цябе, але сучаснае не стану. Ты дапусціла вялікую памылку, сама безадказна аднеслася да будучага дзіцяці. Ніхто пачуццям не можа быць гэтаму апраўданнем. Рэгістрацыя шлюб — не фармальны рытуал, гэта вельмі сур'ёзны крок, ён накладвае на мужа і жонку адказнасць за будучыню дзяцей, за іх выхаванне, адказнасць адзін перад адным — за ўсё, што робіць сям'ю ячэйкай нашага грамадства.

Не буду асуджаць цябе за тое, што ты не разабралася ў чалавеку, якога кахала. Такія, як ён, жывуць толькі дзеля сябе: ім ніколі не спазнаць сапраўднай прыгажосці жыцця. Ні ўступленне ў

шлюб, ні нараджэнне дзіцяці не парадніла б вас. А ты яшчэ не ведаеш, якая страшэнная пакута пражыць усё жыццё з чужым табе чалавекам, хоць бы дзеля дзіцяці.

Ты памылілася ў ім, памылілася ў сваім каханні і жорстка расплачваешся за сваю памылку. Не бойся, дзіця тваё не будзе адчуваць сябе адзіночым, калі ў яго будзе сапраўдная маці. Я веру, што ты сустрэнеш чалавека, якога пакахаеш па-сапраўднаму, і калі пакахае ён цябе, то стане бацькам твайму дзіцяці.

Ірына САКІРНИК,
інжынер-эканаміст

г. Віцебск

Цяжка будзе адказаць...

Гэтым летам я праходзіла педагогічную практыку ў дзіцячым садзе. У маёй групе былі два хлопчыкі без бацькоў — вынік памылак, якія дапусцілі ў маладосці іх маці. Я назірала за гэтымі дзецьмі, шмат думала пра іх. І не асуджала бацькоў гэтых дзяцей, хаця перш за ўсё іменна іх не хапала дзецям. Я асуджала іх маці. Разумею, што каханне — вельмі складанае пачуццё. Але нельга звальваць на яго адказнасць за свой лёс. Сама прырода надзяліла дзячыну адказнай ролю ў жыцці: быць маці, быць прадаўжальніцай жыцця на зямлі. Вось таму і трэба адносіцца да сябе з вялікай патрабавальнасцю, адказнасцю. Ты вельмі лёгка, Люба, ставілася да кахання, не прад'яўляла да яго ніякіх патрабаванняў і таму цяпер апынулася ў цяжкім становішчы. Магчыма, у

цябе яшчэ будзе добры муж, але бацьку твайму дзіцяці наўрад ці заменіць.

Шкада, Люба, што ў той момант ты не бачыла, хто перад табой. Вельмі цяжка будзе табе адказаць на пытанне свайму дзіцяці. Яно будзе маўчаць у той момант, калі іншыя дзеці раскажваюць пра сенакос, катанне на машыне, лодцы, дзе герой іх апавяданняў — тата.

І. ЛІПНІЦКАЯ,
равесніца

Шчасце яшчэ магчыма

Падобная гісторыя адбылася з маёй сястрой. Сябравала яна з хлопцам чатыры гады. Аднойчы яна сказала, што чакае дзіця. Толькі вельмі спалохаўся і адразу ж прапанаваў пазбавіцца ад яго. Сястра не паслухалася, і тады ён пакінуў яе. Нарадзілася дачка, вельмі прыгожыя дзяўчынка. Здавалася б, няма нічога ў жыцці горш, чым вось так застацца. Але праз год сустрэла мая сястра вельмі добрага хлопца. Ён пакахаў яе, а разам з ёй і дачку. Зараз у іх нарадзілася другая дзяўчынка. Усе вельмі шчаслівыя і жывуць дружна. Старэйшая называе мужа сястры татам, і ён вельмі задаволены і ганарыцца гэтым. Вось такая гісторыя.

З прывітаннем Н. ХАМЯНKOBA

г. Гомель

Бяда мне не чужая

Прачытала ў часопісе пісьмо Любы К. Яна так рамантычна піша пра свае сустрэчы з Віктарам. Магчыма, не варта асуджаць Любу, але гадаваць дзіця — гэта не так проста. Даць яму тое, што яно мае, жывучы з бацькам, у сям'і, яна не

ШУКАЮ МАРЫЮ!

Гэта пісьмо з фатаграфіяй прыйшло з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі. Магчыма, хтосьці з нашых чытачоў углядацца ў фатаграфію, пазнае Марыю і паведаміць нам пра яе.

Шмат гадоў я шукаю трох дарагіх мне людзей, якіх мы страцілі ў час вайны, у 1945 годзе. Іх імёны: Марыя, Хела (дзявочае прозвішча Біліус) і Канстанцін. Прозвішча Канстанціна я, на жаль, не ведаю. Марыі зараз прыблізна 55 гадоў, Хеле, яе дачцы, 29 гадоў. Усе трое жылі ў нашай сям'і да пачатку 1945 года ў горадзе Альтборку (цяпер Бурэк, раён Калобжэ Польшы Народнай Рэспублікі). У 1945 годзе Марыя з маленькай дачкой Хелай і яе сябрам Канстанцінам вярнулася на радзіму — на Украіну. З таго часу

мы страцілі сувязь. Наша новае месцажыхарства — Ротэншырмбах, раён Квербурт, акруга Хале. З Марыяй мы перажылі ў гады вайны нямала цяжкіх і радасных гадзін. Мы палюбілі яе як старэйшую сястру. Зараз я хачу паспрабаваць зноў знайсці нашу Марыю. За дапамогу была б вам вельмі ўдзячна.

Прыкладаю да пісьма фатаграфію Марыі.

З сяброўскім прывітаннем

Ані НАУМАН, народжаная
КЛОСТ

ПА ДАРУЧЭННЮ СУМЛЕННЯ

Мяне спачатку крыху збянтэжыла яе паспешлівае жаданне дапамагчы ўсім, хто да яе звяртаецца, растлумачыць падрабязней і ласкавей адказаць. Але вось глядзі ты! Чым бліжэй я прыглядаўся да Таццяны Рыгораўны Шастоўскай, тым больш падабалася, як яна працуе. Будучы загадчыцай бібліятэкі, яна шчодро дорыць усім і любоў, і ўвагу гаспадыні гэтага дзіўнага ўтульнага кутка, дзе сабраны багацці мудрасці чалавечай — кнігі.

А потым пачуў пытанне, якое і я падзяляю па сённяшні дзень: — І як гэта яна з усім спраўляецца?! І ў бібліятэцы, і ў сябе дома, і ў чырвоных кутках калгаса, і ў школе. Усюды выступае і з кожным па душы пагаварыць умее.

Ужо больш дваццаці гадоў загадвае яна Ізабелінскай сельскай бібліятэкай. Калі прыйшла сюды ў 1952 годзе, увесь бібліятэчны фонд змяшчаўся ў адной шафе. Работы было, як гаворыцца, непачаты край...

А цяпер... Вось некалькі характэрных лічбаў. Кніжны фонд налічвае больш дзесяці тысяч экзэмпляраў, у тым ліку каля дзвюх тысяч — грамадска-палітычнай, больш тысячы — тэхнічнай і сельскагаспадарчай літаратуры. З году ў год расце кнігавыдача ў бібліятэцы. Цяпер на стала ў Таццяны Рыгораўны значыцца звыш сямісот чытачоў — калгаснікаў, служачых, школьнікаў.

Кніга многаму вучыць. Але яна сама не прыйдзе і не раскажа, што ў ёй ёсць карыснага і добрага. Патрэбна яе ўмелая прапаганда. Да таго ж бібліятэкару мала самому разбірацца ў кнігах — трэба ведаць людзей, разумець, наму якое выданне важна і неабходна. Гэтымі якасцямі якраз і валодае Таццяна Рыгораўна.

Л. КАЦКЕВІЧ,
настаўнік Ізабелінскай
сярэдняй школы

Гродзенская вобласць

«БЫВАЮЦЬ ЖА АНАМАЛІ...»

Пад такім загалоўкам у шостым нумары часопіса быў змешчаны артыкул А. Захарэнка.

У ім вялася гаворка пра ўзаемаадносіны ўрача і хворага, пра глыбокую чуласць, спагадлі-

здолею. А адной так цяжка, ды яшчэ ў 18 гадоў! Як не цэняць свайго юнацтва дзяўчаты! І ў 18 гадоў — ужо маці-адзіночкі...

Даруйце, што пішу рэзка. Напэўна, вы падумаеце: вось, маўляў, жанчына самазадаволеная, далёкая ад чужой бяды. Не, гэта не зусім так. Любін лёс і мяне напатаў. Толькі я не прывыкла скардзіцца. Чым можа дапамагчы рэдакцыя? Не даваць жа аб'явы: «Патрабуецца муж». У бацькі маёй дачкі, здавалася б, усе якасці былі для ідэальнага мужа і бацькі, а вось адмовіўся ад дзіцяці, сказаў, што і мяне ніколі не бачыў. Засталася я адна з дзяўчынкай, вось ужо тры гады. Прывыкла. Спачатку было вельмі цяжка, не магу ўявіць нават, як вынесла ўсё гэта. Цяпер лягчэй, мне бацькі крыху дапамагаюць, і любяць маю дачку ўсе: любімая ўнучка, любімая дачушка.

Вось бачыце, я таксама падзялілася сваім няшчасцем. Але цяпер я бацьку маёй дзяўчынкі не абвінавачваю аднаго ва ўсім: лічу, што вінавата і я сама.

З павагай Раіса К.

г. Н. Барысаў

Праўду, толькі праўду!

Гэтае пісьмо запала ў сэрца і прымусіла мяне напісаць Любе К. і, напэўна, іншым дзяўчатам.

На маю думку, Люба, ты з вялікім спазненнем пачала задаваць сабе пытанне: «Што я адкажу дзіцяці?»

Я не хачу сказаць, што ва ўсім толькі твая віна. Твой былы сябра — здраднік, ён здрадзіў і табе, і дзіцяці, і каханню, калі яно было ў вас. Але адказваць за ўсё трэба будзе, напэўна, толькі табе, і адказнасць твая — перад малым чалавекам, які народзіцца, якому патрэбна ўва-

га бацькоў, якога патрэбна выгадаваць і выхаваць сапраўдным чалавекам. Ты і сама разумееш, гэта вельмі цяжкая і складаная справа.

Памылка твая ў тым, што ты паспыхалася, не разгледзела свайго сябра.

На жаль, не ты адна. Вельмі часта ў нашы дні сустракаецца такое «нешчаслівае каханне». І, на мой погляд, у гэтым большая віна саміх дзяўчат. Ты, напэўна, падумаеш: «Добра разважаць, калі табе ўжо не 18, а 28». Але праз 18 год праходзяць усе. Кахаюць моцна, аднак у пэўных абставінах умеюць паставіць сябе горда, пранесці праз каханне дзявочую чысціню.

За памылкі ў жыцці расплачвацца цяжка. Гэта не ўсшытку, не перакрэсліш і не перапішаш нанова.

Ты, Люба, ледзь не зрабіла другую памылку ў сваім жыцці. Пакончыць з сабой — хіба гэта выйсе? Гэта маладушнасць! Вядома, перад табою вялікія цяжкасці, вельмі вялікія, аднак не здавайся, дакажы, што ты сапраўдны чалавек.

Цяжка сказаць, як у далейшым складзецца тваё жыццё, але як бы ні было цяжка і крыўдна, не ідзі супраць свайго сумлення. Магчыма, і чалавека сустрэнеш добрага, сапраўднага, каханага, які і твайму дзіцяці стане бацькам. Так здаецца ў жыцці. Толькі не спытайся, Люба.

Што ты адкажаш дзіцяці на яго запытанне? Напэўна, скажаш праўду, што бацька пакінуў вас. А падрасце — само ўсё зразумее. Я ведаю аднаго юнака, у якога такі лёс быў, як і ў твайго будучага дзіцяці. І калі ў яго аднойчы спыталіся: «Ці папракаеш ты маці за тое, што не ведаў і не ведаеш свайго бацьку?», ён адказаў: «Хіба мала яна спазнала гора і без маіх папрокаў?»

Людміла СЯМЕНАВА,
тэхнік сувязі

Гарадоцкі раён, п/а Вархі,
в. Аўданыкі

Радкі з пісьмаў

Я толькі крыху старэйшая за цябе, але сустракала шмат розных людзей. Ёсць людзі шчырыя, у іх усё ад сэрца, а ёсць іншыя: гавораць адно, а думаюць і робяць другое. Такіх трэба асцерагацца, яны нікому не прынясуць шчасця і, па-мойму, ніколі не здолеюць па-сапраўд-наму пакахаць. Ты павінна жыць і верыць у дабрату і справядлівасць, толькі трэба больш крытычна адносіцца да сябе і да людзей.

Зінаіда ЗІНКЕВІЧ,
студэнтка БДУ, 19 год

Мне 22 гады, я замужам. У нас сын. Яму 5 месяцаў. І якая я бываю шчаслівая, калі муж прыходзіць з работы і бярэ на рукі малое!

Ты пытаешся, што ты скажаш свайму дзіцяці пра бацьку? Не ведаю, што ты яму адкажаш, але выхаваць ты павінна яго так, каб з ім не паўтарылася твая гісторыя.

Тамара Б.

г. п. Глуск

Шкада Любу. Але ўжо нічога не зробіш. Хіба ж можна так давярацца сваім пачуццям? Я магу цябе зразумець, Люба, пашкадаваць. Але ж лягчэй табе не стане ад гэтага.

Што рабіць? Набрацца моцы, цяргнення, верыць у будучае, не падаць духам. А дзіцяці, якое будзе, ты потым раскажаш усё, і яно цябе зразумее. Жыві і вер!

Вольга КУНЦЭВІЧ

Пухавіцкі раён
Матораўская СШ

васць і суперажыванне, без якіх нельга ўявіць сабе чалавека ў белым халаце, хаця часам здараюцца і анамаліі. Як паведамілі рэдакцыі з Упраўлення лясгэзна-прафілактычнай дапамогі Міністэрства аховы здароўя, факты, прыведзеныя ў артыкуле, пацвердзіліся.

Выпадак няўважлівых адносін да хворай Гурэцкай абмеркаваны на пашыраным медыцынскім савеце Мінскай абласной клінічнай бальніцы. На загадчыцу нейралагічнага аддзялення Я. М. Данілаву і ўрача-неўрапатолога Пухавіцкай бальніцы С. М. Нікалайчык накладзены адміністрацыйныя спаганні.

Н. М. Гурэцкая ў жніўні 1973 года знаходзілася на стацыянарным абследаванні і лячэнні ў Рэспубліканскай клінічнай бальніцы, пасля чаго накіравана на далечванне ў Мар'інагорскую бальніцу. Хворая знаходзіцца пад дыспансерным назіраннем кваліфікаваных спецыялістаў Рэспубліканскай клінічнай бальніцы.

Што датычыць смерці Міхайлава, то, як высветлілася, жонка захварэўшага звярнулася ў 21-ую паліклініку да пачатку рабочага часу. Паколькі ў паліклініцы яшчэ не было ўрачоў, рэгістратар выклікала хуткую дапамогу. Аднак гэтым нельга апраўдаць яе дзеянні, бо паліклініка размешчана на тэрыторыі клінічнай бальніцы і ў такіх адказных сітуацыях можна было тэрмінова выклікаць дзяжурнага ўрача любога аддзялення.

Гэты выпадак разгледжаны ў калектыве 21-й паліклінікі. Работнікам яе настойліва рэкамендавана пра ўсе надзвычайныя здарэнні тэрмінова паведамляць адказнаму дзяжурнаму ўрачу бальніцы.

Артыкул «Бываюць жа анамаліі...», паведамляецца ў тым жа адказе, абмеркаваны ў калектывах лясгэзна-прафілактычных устаноў рэспублікі, пры гэтым асабліва ўвага была звернута на ўзаемаадносіны ўрача і хворага.

прысутнасці дырэктара Слонімскага лясгэзна тав. Бушова В. В.

Галоўнае ўпраўленне лічыць, што крытыка ў адрас кіраўніцтва Слонімскага лясгэзна ў асноўным правільная. Дырэктару лясгэзна тав. Бушова ўказана на факты нетактычных паводзін у адносінах да майстра

змены З. І. Пароль і некаторых іншых работнікаў. Яго папярэдзілі аб недапушчальнасці такіх учынкаў у далейшым.

Адначасова тав. Бушова прапанавана прыняць рашучыя меры да ліквідацыі недахопаў у рабоце завода і звярнуць асаблівую ўвагу на паляпшэнне ўмоў працы людзей.

КАНСУЛЬТАЦЫЯ ЮРЫСТА

Прашу растлумачыць, каго можна лічыць членам сям'і загінуўшага або прапаўшага без вестак на фронце, які мае права атрымаць жылую плошчу на льготных умовах.

О. ЦЯПШАВА

г. Бабруйск.

Членамі сям'і асоб, якія загінулі або прапалі без вестак на фронце, пры першачарговым прадастаўленні жилой плошчы прызнаюцца: бацькі або ўсынавіцелі загінуўшага; удава або ўдавец, якія не стварылі новых сем'яў: утрыманцы, непрацаздольныя ў цяперашні час (п. 6 раздзела III Інструкцыі аб парадку прыёму на ўлік грамадзян, якія маюць патрэбу ў жыллі).

5 мая 1972 года я нарадзіла дачку. У маі і чэрвені знаходзілася ў пасля родавым водпуску. У ліпені — у чарговым за 1972 год, а затым да 5 мая 1973 года — у водпуску без утрымання. Ці належыць мне чарговы адпачынак у 1973 годзе?

А. ЯКУБОУСКАЯ

г. Брэст.

Так, належыць. Водпуск за другі і наступныя гады працы можа прадастаўляцца ў любы час рабочага года ў адпаведнасці з графікам водпускау (авансам).

Трэба мець на ўвазе, што водпуск без утрымання не ўключаецца ў стаж, які дае права на адпачынак.

А. ХВАСТОУ, кандыдат юрыдычных навук

«ДЫРЭКТАР, МАЙСТАР І ІНШЫЯ»

Галоўнае ўпраўленне нарыхтовак і пярвочнай апрацоўкі лёну і канпель Міністэрства лёгкай прамысловасці БССР паве-

дамляе, што артыкул «Дырэктар, майстар і іншыя», надрукаваны ў сёмым нумары часопіса за 1973 год, абмеркаваны ў

Надакучыла Тоніку ў пясочніцы гуляць. Перайшоў двор. Вуліцу перасек. І трапіў на будаўнічую пляцоўку.

А там рабочыя ў вялізнай яміне-катлаване нешта будуць.

— Што вы тут робіце, дзядзечка? — пытаецца Тонік у аднаго рабочага.

— Дом будую.

— Сапраўдашні?

— Вядома, які ж яшчэ.

— Ці ж то дом? Ніжэйшы за мой, што я ў пясочніцы зрабіў!

— Цябе як завуць?

— Тонік. Антон Міхайлавіч Маслоўскі.

— Вось што, Антон Міхайлавіч. Прыходзь сюды праз тыдзень. Спытаеш дзядзьку Васіля. Так мяне завуць. Тады і пагаворым.

Мінуў тыдзень. Тонік зноў тым жа шляхам на будоўлю падаўся. А яе і не пазнаць. Яміны не відно. Сцены вырастаюць. Толькі хацеў Тонік папытацца ў каго-небудзь пра дзядзьку Васіля, як чуе:

— Антон Міхайлавіч, да мяне?

— Угу.

— Дык чый дом большы: твой ці наш?

— Ваш.

— Вось бачыш. Пытанне вырашылі.

— А чаму ў вас сцяжок чырвоны гэтак нізка вісіць? Я і то рукой магу дастаць.

— Сцяжок таму, што брыгада перадавая. А нізка вісіць, пакуль сцены не падраснуць.

Тонік дадому збегаў і — зноў на будоўлю.

— Во мой сцяжок. Таксама чырвоны, прыгожы.

— Гм! Прыйдзецца і твой на сцяне замацаваць. У спаборніцтва з табою ўступім. Як мяркуеце, хлопцы? — звярнуўся дзядзька Васіль да рабочых.

— Ці здужаем, таварыш брыгадзір? — азваўся адзін.

— Будзем змагацца, — дадаў другі.

— Добра. Умова такая. Мы кладзем сцены. Стараемся, каб як найлепей і хутчэй. Ты ж павінен кожны дзень нечама новаму навучыцца. Карысную справу зрабіць. Уцяміў?

— Уцяміў, — адказаў Тонік.

— Парадак. Дагавор уступіў у сілу.

Мал. К. Ціхановіча.

Прыйшоў Тонік назаўтра, выпаліў:

— Навучыўся шнуркі на чаравіках завязваць. І паліто хуценька зашпіляць умею.

— Важная штука. А мы, як бачыш, першы паверх канчаем.

Мінуў яшчэ тыдзень. Тонік пахваліўся:

— Падлогу ўмею падмятаць. Пузыры з мыла хвацка пускаю саломінкай.

— Падмятаць навучыўся — добра. А пузыры ў разлік не прымаюцца: забаўка.

І праўда: забаўка.

Доўга мама не выпускала на двор. Бо лужыны і вецер былі. А ў Тоніка горла баліць.

Затое прыйшоў на будоўлю — дома не пазнаў.

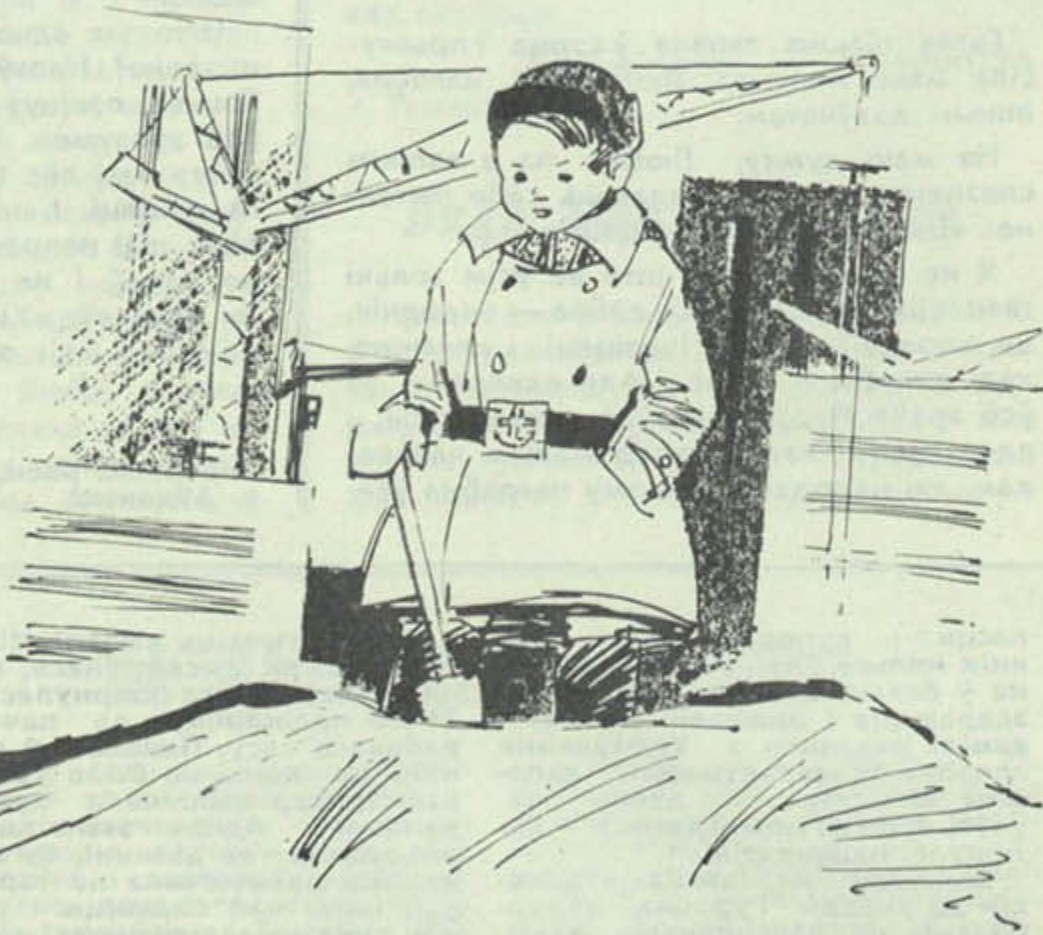
Брыгада канчала другі паверх. Абодва чырвоныя сцяжкі трапяталіся высока ўгары. Хочаш пагаварыць — на ўвесь голас крычы. І то ў перапынках, калі кран не гудзе.

Прывітаўся Тонік, гукнуў:

— Навучыўся ложка засцілаць! Два разы посуд дапамагаў бабулі мыць!

— Малайчына! Не адстаеш! — крыкнуў зверху дзядзька Васіль. — А мы бачыш куды забраліся?

Праз некалькі дзён брыгада працавала так высока, што крычы-раскрычы — не пачуюць. Тонік цяропліва чакаў перапынку. Калі рабочыя ўніз злезуць.

— Сёння я нічога не навучыўся. Толькі Натку пяском абсыпаў. Скалку яе зашпурнуў.

— Дрэнь справы, — спыхмурнеў брыгадзір. — За гэтакія ўчынкi здымаем твой сцяг на цэлы дзень. Яшчэ паўторыш — зусім скінем.

Прамаўчаў Тонік. А што скажаш? Сам вінаваты.

Яшчэ прайшоў час. Тонікаў сцяжок зноў палымнеў высока ўгары. А дзядзька Васіль аглушыў навіною:

— Бывай здароў, Антон Міхайлавіч. Справу сваю мы скончылі. Нас другія будоўлі чакаюць. А сюды іншыя рабочыя прыйдуць.

Вочы Тоніка павільгатнелі. Брыгадзір папярэдзіў:

— Што ты, браце! Надвор'е псаваць умовы не было.

Паехалі муляры. Сцяжок Тонікаў застаўся наверху. Толькі перанеслі яго на самы дах.

Калыхаўся ён чырвонай кропелькай і тады, калі на доме павесілі шыльду: «Дзіцячы сад».

Дзеці ў садзік прыйшлі. Пытаюцца:

— Чый сцяжок там, угары?

— Мой, — адказаў Тонік. І ўздыхнуў: — Гэта дзядзька Васіль яго пачапіў. Калі я з брыгадай муляраў спаборнічаў.

НАТАЛЛЯ БАНДАРЧУК

Амаль дваццаць пяць гадоў назад яе бацькі Іна Макарава і Сяргей Бандарчук з'явіліся на экране ў славутай «Маладой гвардыі». І вось ужо ўступіла ў «вялікае» кіно юная актрыса Наталля Бандарчук.

Цяжка сказаць, што было га-

лоўнай прычынай — артыстычнае паходжанне ці старанная падрыхтоўка, але ўжо самыя першыя акцёрскія эцюды Наташы Бандарчук звярталі на сябе ўвагу дакладнасцю і глыбінёй выканання. Іх было шмат — арыгінальныя сюжэты і эцюды па класічнаму твору, практыкаванні па пластыцы і дэкламацыі, ролі характарныя і гераічныя... Кожная работа студэнткі Інстытута кінематаграфіі пераконвала, што перад табой — актрыса, якая здолее завалодаць увагай гледаўца. А дыпломны спектакль паказаў добры прафесіяналізм. Яе мадам дэ Рэналь (спектакль «Чырвоная і чорная» паводле рамана Стэндаля) здзіўляла мяккасцю і жаноцкасцю, эмацыянальнай верагоднасцю, уведзіла ў свет сваіх перажыванняў.

На экране Наташа Бандарчук упершыню з'явілася ў невялікай ролі ў фільме свайго настаўніка Сяргея Герасімава «Ля

возера». Потым знялася ў гісторыка-рэвалюцыйнай карціне рэжысёра Веры Строевай «Сэрца Расіі». Тут нават эпізодычныя ролі былі значнымі, бо амаль кожная з іх раскрывала вобраз адной з гістарычных асоб — герояў кастрычніцкіх баёў ў Маскве. Маладая актрыса сыграла Люсік Лісінаву — адважную дзяўчыну, якая загінула ў час чырвонагвардзейскай атакі ў арбацкіх завулках. Гэты вобраз стаў у рад лепшых акцёрскіх работ фільма.

Запомнілася гледачам Наталля Бандарчук і ў фільме Ларысы Шапіцька «Ты і я», дзе яна ўпэўнена лепіць экспрэсіўны псіхалагічны партрэт дзяўчыны-сучасніцы. За ролю Надзі на II фестывалі маладых кінематаграфістаў «Масфільма» актрыса атрымала дыплом за лепшае выкананне жаночай ролі.

Затым Наталля Бандарчук знялася ў эпізодычнай ролі ў фільме «Прышоў салдат з фронту». І, нарэшце, самая буйная праца ў кіно — роля Хары ў кінакарціне «Саларыс».

— Андрэй Таркоўскі прыехаў да нас на экзамен, — успамінае актрыса. — Гэта было на трэцім курсе. Мы паказвалі сцэны з «Гамлета», я іграла Гертруду. Пасля спектакля ён запрасіў на спробы — ён ужо рыхтаваўся да «Саларыса». Здавалася, спробы прайшлі ўдала, а выкліку на здымкі не было. Не было вельмі доўга, я амаль страціла надзею. І, калі зноў сустрэлася з Таркоўскім, нават не адразу паверыла яго словам, што зацверджана на ролю. Час работы ў творчай групе «Саларыса» — самы шчаслівы год у маім жыцці.

Роля Хары адкрывае нам новую Наталлю Бандарчук. Гэта ўжо актрыса, якая прыйшла ад перыяду станаўлення індывідуальнасці да ігры складанай, калі значнасць вобразу спалучаецца з нюансіроўкай псіхалагічных матываў, патрабуе выканаўчага тэмпераменту і вялікай культуры.

— Для мяне гэта работа, — гаворыць Н. Бандарчук, — была тым самым «шчаслівым выпадкам», пра які марыць кожны акцёр. Лічыцца, што выкананне мары ёсць і яе гібель. Гэта, я думаю, занадта песімістычна. Жыццё ідзе, за адной марай абавязкова ўзнікае другая, інакш немагчыма. Напэўна, так будзе і ў мяне.

І сапраўды, у кінакарціне «Нам няма калі чакаць» актрыса стварыла запамінальны вобраз вясковай дзяўчынкі Але-ны — дачкі кулака, няшчаснай, прыніжанай самадурам-бацькам. Няма сумнення, што ў бліжэйшы час мы ўбачым Наталлю Бандарчук у новых яшчэ больш цікавых ролях.

Р. КРОПЛЯ

БУДУЕЦЦА РЫНАК

Кожны жыхар Мінска ведае, дзе знаходзіцца Кама-роўскі рынак — цэнтральны базар горада. З пустымі сумкамі, авоськамі ўваходзяць у яго гараджане, а дамоў вяртаюцца з яблыкамі і капустай, бульбай і мясам. Але рынак гэты для горада з больш чым мільённым насельніцтвам стаў ужо малы. Не вельмі прыстасаваны ён і для гандлю — невялікія падсобныя памяшканні, няма гасцініцы, малая камера захоўвання.

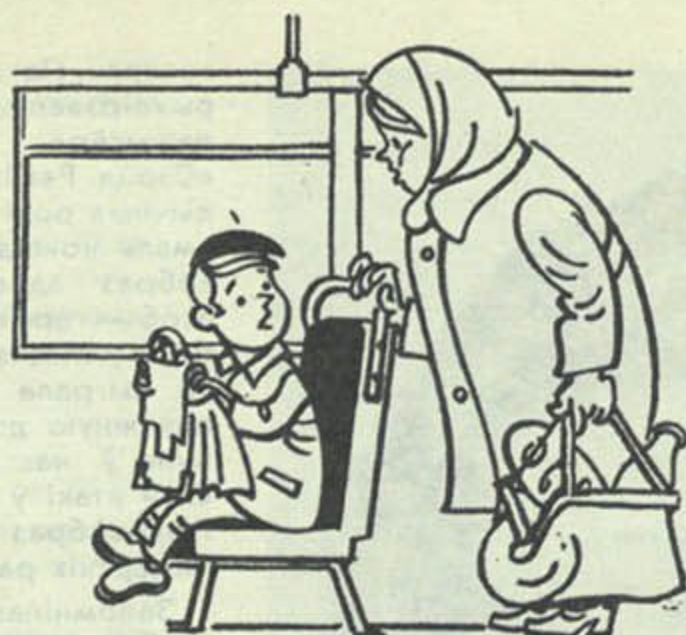
Зараз будуюцца новы рынак, ён размесціцца ў раёне вуліц Веры Харужай і Куйбышава. Мы ўзялі невялікае інтэрв'ю ў галоўнага інжынера праекта Ігара Аляксеевіча Школьнікава. Вось што ён расказаў.

— Праект рынку распрацаваны інстытутам «Белгіпрагандаль» сумесна з праектным інстытутам № 1 г. Ленінграда. Гэта будзе самы вялікі калгасны рынак у Савецкім Саюзе. Вядзе будаўніцтва 7-мы будаўнічы трэст Мінскбуда. Ужо ўзводзіцца вялізны крыты павільён на 1200 гандлёвых месц.

На тэрыторыі рынку будзе размешчана вялізная 15-павярховая гасцініца, на першым паверсе якой плануецца адкрыць блок грамадскага харчавання. Прыгожа ўпішацца двухпавярховы будынак Дома быту. Да паслуг мінчан і прыезджых будуча атэлье, хімчыстка, пральня, майстэрня па рамонту металавырабаў, прыёмны пункт рамонту абутку, гравёрная майстэрня.

На тэрыторыі рынку адкрыюцца магазіны сустрэчнага дзяржаўнага і калгаснага гандлю, будаўнічых матэрыялаў і кніжны. Насельніцтва горада і прыезджыя змогуць здаць непатрэбныя рэчы ў пункт паўторнай сыравіны. Для рынку будзе стаянка аўтамашын.

Будаўніцтва рынку — эксперыментальнае. Упершыню ў практыцы будаўніцтва выкарыстоўваецца зборна-маналітны аглапарытабетон высокіх марак. Работы ідуць строга па плану, і ў 1975 годзе ён гасцінна прыме першых наведвальнікаў.

ГУМАР

Без слоў...

— Бабуля, не чакайце месца, мне далёка ехаць.

Малюнкi А. Чуркіна.

Параду дае спецыяліст

ПАХМУРНЫ асенні дзень. У Святланы Васільеўны Кулічэнка, урача 2-й дзіцячай бальніцы, пачынаецца дзяжурства. Расказаўшы медыцынскай сястры пра назначэнні хворым дзецям, яна села пісаць гісторыі хваробы. І раптам пачула, як бразнулі дзверцы машыны, раздаліся трывожныя крокі. У прыёмнае аддзяленне ўвайшла ўсхваляваная жанчына з хворым дзіцем на руках.

— Доктар, ён памірае! Ратуйце! — маліла яна, абліваючыся слязамі.

Перад Святланай Васільеўнай ляжаў пасінелы шасцімесячны хлопчык. Ледзь улоўлівалася вухам пачашчанае сэрцабіенне.

— Адчыніце форткі! Кісларод! Рая, медыкаменты для ўнутрывеннага ўвядзення!..

Калі б Віцю прывезлі на некалькі гадзін раней, не давялося б яму так пакутаваць ад запалення лёгкіх.

— Учора вам далі накіраванне ў бальніцу. Чаму не прывезлі дзіця адразу? — з папрокам спыталася Святлана Васільеўна.

Жанчына не чула яе слоў. Бледная як палатно, яна ледзь чутна шаптала:

— Ратуйце... Мой сыночак... мой Вічэчка...

— Рая, выведзі маці ў ізалятар. Няхай Каця пабудзе з ёй. А сама хутчэй сюды! — сказала ўрач, працягваючы працэдуры...

...Нарэшце жыццё перамагло. Віця расплюшчыў сінія вочы, узяў у рот соску, што працягнула сястра.

— Занясіце хлопчыка ў палату, няхай адпачне. І скажыце палатнай сястры, каб ад яго не адыходзіла. Я буду ў мацярынскім пакоі. У мяне там гутарка.

Жанчыны заканчвалі чацвёртае кармленне. Святлана Васільеўна падышла да кожнай, паглядзела, як смочуць дзеці. Калі малых занеслі ў палату, пачала гутарку.

— Вашы дзеці лечацца тут ад запалення лёгкіх, — звярнулася яна да жанчын. — Па-медыцынску гэтае захворванне называецца пнеўманія. Запаленне лёгкіх часта здараецца ў дзяцей ранняга ўзросту. Органы дыхання маленькіх дзяцей яшчэ не дасягнулі дасканаласці ў сваёй будове. Носавыя хады, прасвет гар-

тані, трахеі і бронхаў адносна вузкія, лёгкія паўнакроўныя і менш напоўнены паветрам, чым у дарослых. Таму запалены працэс хутка распаўсюджваецца па ўсёй лёгачнай тканцы.

Запаленне лёгкіх узнікае ў выніку дзейнасці мікробаў і вірусаў, якія праніклі ў арганізм дзіцяці. Але ж мікробы могуць быць і ў здаровага. Пнеўманія развіваецца толькі тады, калі дзеянне мікробаў спалучаецца з паніжанай супраціўляльнасцю арганізма, выкліканай, скажам, прастудай дзіцяці. Вось чаму гэтае захворванне часцей за ўсё бывае ўвосень, зімою, ранняй вясной. У веснавы час яно працякае цяжэй, бо арганізму не хапае вітамінаў. Запаленне лёгкіх узнікае пераважна ў дзяцей аслабленых, незагартаваных, якія знаходзяцца на штучным кармленні і жывуць у дрэнных санітарна-гігіенічных умовах, хварэюць на рахіт і эксудатыўны дыятэз.

— Раскажыце, калі ласка, як развіваўся і як захварэў ваш Коля, — просіць Святлана Васільеўна адну з жанчын.

— Урачы кажуць, што мой хлопчык нарадзіўся здаровым, — уздыхае маці. — Але неўзабаве ў мяне прапала малако, карміла хлопчыка каровіным. Праўда, урач раіла браць сумесь з малочнай кухні і даваць сок. Але ў мяне гаспадарка, няма часу рабіць усё па-медыцынску. У паўтара месяца ў Колю пачаўся эксудатыўны дыятэз і рахіт. А ў тры месяцы я яго, напэўна, прастудзіла. З'явіўся насмарк, Коля пачаў кашляць і чыхаць... Ну а далей вы самі ведаеце, якога я яго сюды прывезла. Вось ужо месяц, як тут лечыцца...

— У большасці выпадкаў, — тлумачыць Святлана Васільеўна, — запаленне лёгкіх у дзяцей з'яўляецца ўскладненнем вострага катару верхніх дыхальных шляхоў, хоць можа развіцца і самастойна. Ад запаленчага працэсу набухаюць слізістыя абалонкі верхніх дыхальных шляхоў, вузкія паветраносныя шляхі звужаюцца яшчэ больш. Нават пры нязначным насмарку ў дзіцяці парушаецца нармальнае дыханне, яно пачынае дыхаць ротам, і ў лёгкія трапляе недастаткова ачышчанае і халоднае паветра. Пры нясвоечасовым і недастатковым лячэнні катар верхніх дыхальных шляхоў можа перайсці ў запаленне лёгкіх.

Зусім гэтак жа пнеўманія ў дзяцей развіваецца і пасля грыпу, вострага інфекцыйнага захворвання, якое выклі-

каецца вірусамі. Такое запаленне лёгкіх працякае, як правіла, цяжка і доўга.

Як жа засцерагчы дзяцей ад запалення лёгкіх? Я ўжо гаварыла, што ў маленькіх дзяцей яно развіваецца як ускладненне пасля грыпу або вострага катару дыхальных шляхоў. Гэтыя захворванні перадаюцца дзецям звычайна ад дарослых, у якіх грып або катар верхніх дыхальных шляхоў часта працякае ў форме невялікага насмарку або кашлю. Такім чынам, маленькае дзіця трэба вельмі дбайна засцерагаць ад заражэння. Пры насмарку або кашлі маці, якая корміць грудзмі, павінна завязваць рот і нос чыстай маскай з марлі.

Калі хто-небудзь з членаў сям'і захварэе на востры катар верхніх дыхальных шляхоў або грып, трэба зараз жа ізаляваць дзіця, лепш за ўсё трымаць яго ў іншым пакоі. У крайнім выпадку паставіць яго ложка далей ад пасцелі хворага і адгарадзіць просцінай. Не трэба маленькіх дзяцей браць з сабой у магазін, кіно і іншыя месцы, дзе збіраецца шмат людзей, бо там часцей можна заразіцца.

Правільны рэжым кармлення і догляду — галоўнае, што выратуе дзіця ад небяспекі запалення лёгкіх. Вялікае значэнне мае загартоўка: масаж і гімнастыка, водныя працэдуры, паветраныя ванны, прагулкі ва ўсякую пару года, калі тэмпература паветра не ніжэй дзесяці градусаў мароза.

Масаж і гімнастыку можна пачынаць з двухмесячнага ўзросту. Практыкаванні і правілы масажу пакажа ўрач або медыцынская сястра паліклінікі. Водныя працэдуры трэба пачынаць з першых тыдняў жыцця дзіцяці. Штодзённае купанне, абліванне, абціранне вільготным ручніком, душ спрыяюць загартоўцы дзіцячага арганізма. Самы прасты метад загартоўкі — гэта паветраныя ванны. Калі спавіваецца маленькае дзіця, дайце яму паляжаць голенькім — спачатку паўмінуты, а ў наступныя дні паступова павялічвайце час паветранай ванны.

Усё гэта замацуе лёгкія вашаму дзіцяці, дапаможа пазбегнуць запалення, а калі і здарыцца хвароба, то пераносіцца яна лягчэй.

Г. СМІРНОВА,
заг. дзіцячага аддзялення
1-й клінічнай бальніцы Мінска

КАХАННЕ

Фёдар РУДОВІЧ

Гумарэска

Закахайшыся, я праз некаторы час прыйшоў да вываду, што зрабіў вялікую памылку. Мая любая аказалася з характарам. Ды яшчэ з якімі! Я шафёр, працую ў таксаматорным парку. Дык вось, высачыць яна здалёк маю блакітную «Волгу» і знарок стане дзе-небудзь убаку, махае ручкай:

— Пад'едзь бліжэй, каб я ў лужыне туфлікі не запэцкала!

Глянуправа-налева, ці няма міліцыянера, заязджаю ледзь не на самы тратуар, стараючыся не зачапіць тэлеграфны слуп і не перакуліць вазу з кветкамі.

Або, скажам, стане дзе-небудзь ля слупа, на якім вісіць забаронны знак, і зноў жа махае ручкай...

Расказаў я пра сваё жыццё-быццё даўняму сябру Таліку, чалавеку жанатаму.

— Так і так, кажу, спісваў ты, лайдак, некалі ў мяне задачкі, як сядзелі за адной партай, то хоць зараз аддзяч за маю дабрату. Парай, як мне ад сваіх пакут пазбавіцца.

Ён ўсміхнуўся і кажа:

— Змяні прафесію. Ідзі працаваць... ну, скажам, у даведачнае бюро.

Шкада мне было кідаць новенькую «Волгу», але ідэя мне спадабалася.

— Канец маім пакутам,— з радасцю падумаў я і так стукнуў Таліка па плячу, што ён апынуўся ў суседнім пакоі.

Але радаваўся я рана. У першую сустрэчу мая любая засыпала мяне градам такіх мудрагелістых пытанняў, што я хапіўся за галаву: «Я хоць і працую ў даведачным бюро, але ж галава мая не энцыклапедыя!» А яна задрала носік і не стала са мной размаўляць. Зноў я прыбег да Таліка.

— Та-ак,— прамовіў ён,— гэта работа не для цябе. Паспрабуй у мантажнікі падацца.

І стаў я мантажнікам-высотнікам.

Была вясна. Увечары я наламаў ахапак духмянай чаромхі і пашыбаваў на спатканне.

— Можаш павіншаваць мяне,— кажу сваёй любай,— і з запалам пачаў расказваць аб сваёй новай прафесіі.

Вочы маёй любай хітра бліснулі:

— Цудоўна,— сказала яна,— памятаеш сасну за возерам? На яе маўляўці такія прыгожыя шышкі вісяць...

Уявіў сабе стромкі, без адзінага сучка ствол сасны, і мне стала не па сабе.

— Я ж не акрабат, а мантажнік!

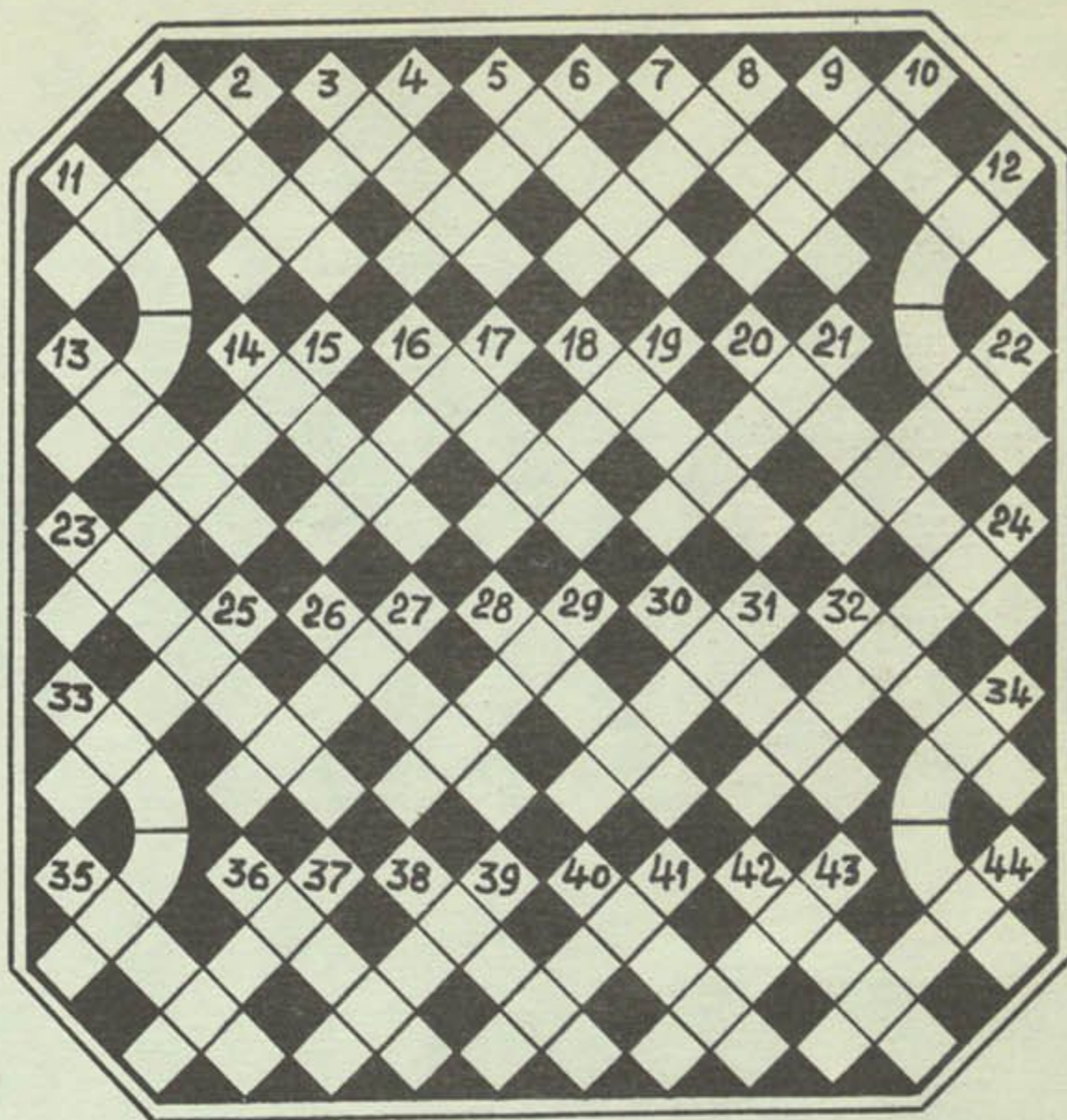
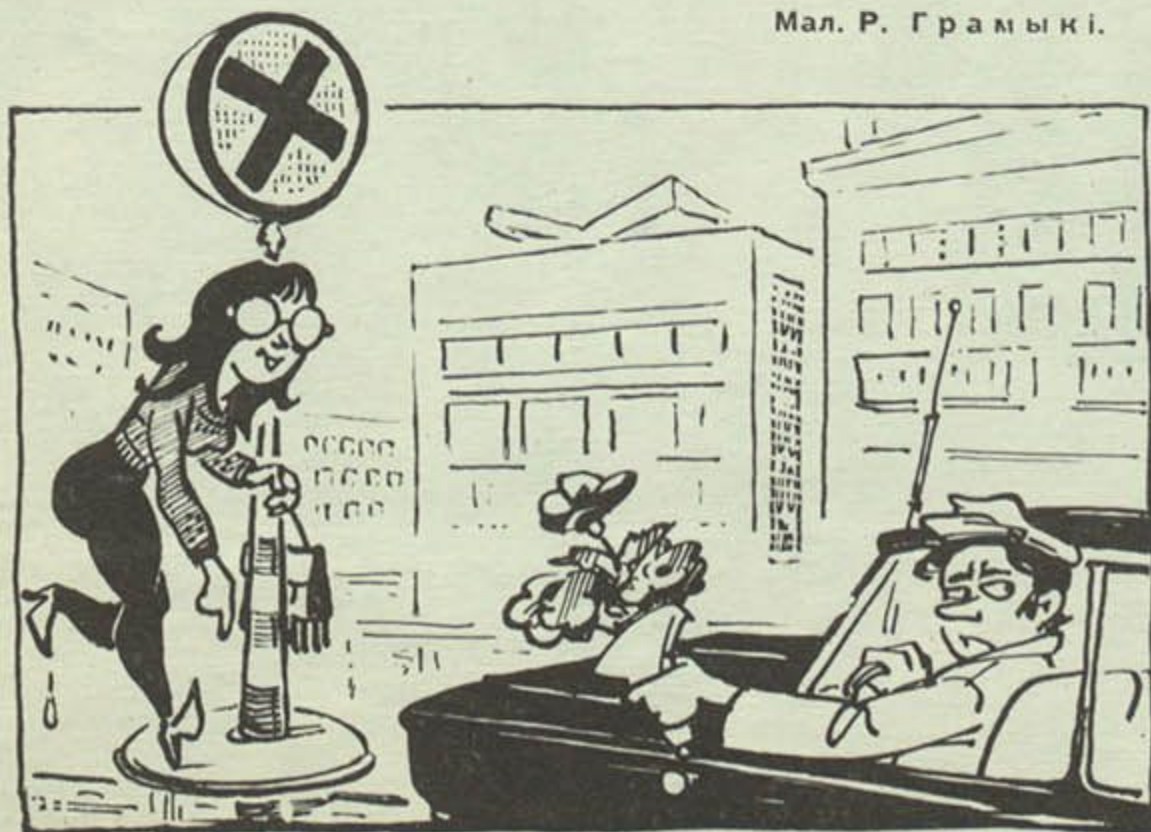
— Але ты высотнік...

На наступны дзень перад маёй любай ляжаў букет з тых самых сасновых шышак. Чаго мне гэта каштавала, гаварыць не буду.

Назаўтра Талік параіў мне падацца ў вадалазы. Але я адмовіўся наадрэз, бо тады мая каханая захоча, каб я злавіў ёй залатую рыбку. Я зноў вярнуўся на ранейшую работу, да сваёй блакітнай «Волгі».

Суцяшаю сябе думкаю, што калі мая любая стане маёй жонкай, тады я ёй усё прыпомню...

Мал. Р. Грамыкі.

КРАСБОРД „БЕЛАРУСЬ“

1. Сатырычны часопіс. 2. Рэжысёр-пастаноўшчык мастацкага фільма «Паланез Агінскага». 3. Імя піянера-партызана, Героя Савецкага Саюза. 4. Горад на Палессі. 5. Аўтар паэмы «Новая зямля». 6. Адважны разведчык-беларус, імя якога названа адна з вуліц Мінска, Герой Савецкага Саюза. 7. Кампазітар, аўтар музыкі да кінафільма «Несцерка». 8. Беларускі паэт-песеннік. 9. Заслужаная настаўніца БССР, Герой Сацыялістычнай Працы. 10. Паэма Максіма Танка. 11. Прыток Заходняй Дзвіны. 12. Вёска на ўсход ад Оршы, дзе збудаваны помнік-музей савецка-польскай баявой садружнасці. 13. Аўтар тэкста песень «Абеліскі» і «Памяць сэрца». 14. Народны артыст СССР, які працуе ў тэатры імя Я. Купалы. 15. Старэйшы беларускі мастак, арганізатар першай беларускай мастацкай выстаўкі ў 1921 годзе. 16. Гара на тэрыторыі БССР. 17. Арганізатар беларускай напэлы, народны артыст СССР. 18. Возера на Міншчыне. 19. Легендарны партызан грамадзянскай і Айчыннай войнаў. 20. Аўтар рамана «Сустрэнемся на барыкадах». 21. Архітэктар, адзін з аўтараў мемарыяльнага комплексу «Хатынь», лаўрэат Ленінскай прэміі. 22. Гераіня аднаго з кінафільмаў Льва Голуба. 23. Гарадок у Гомельскай вобласці. 24. Рабочы-чыгуначнік, які першы сярод беларусаў атрымаў званне Героя Сацыялістычнай Працы. 25. Народны артыст БССР, які працуе ў Віцебску. 26. Паэтэса, аўтар зборніка вершаў «На ўсход ідучы...». 27. Адзін з заснавальнікаў беларускага кіно. 28. Футбаліст віцебскай «Дзвіны». 29. Адважны камандзір Савецкай Арміі, беларус, двойчы Герой Савецкага Саюза. 30. Возера ў Гродзенскай вобласці. 31. Аўтар ваенна-гістарычнага рамана «Мінскі напрамак». 32. Беларускі кінафільм паводле апавядання А. П. Чэхова. 33. Знатная цялятніца Любаншчыны, Герой Сацыялістычнай Працы. 34. Загадчык вытворчага ўчастка калгаса «Першае мая» Шчучынскага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы. 35. Аповесць І. Клаза. 36. Опера Я. Цікоцкага. 37. Раённы цэнтр Мінскай вобласці. 38. Вёска ў Мінскай вобласці, радзіма паэта П. Труса. 39. Марка электронна-лічылнай машыны. 40. Беларускі танец. 41. Вядомы беларускі пляцбарац. 42. Старажытны горад на поўдні Беларусі. 43. Беларускі народны музычны інструмент. 44. Прыток Буга.

Склаў Л. МАСЛОУСКІ

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА. Рэдакцыйная калегія: М. М. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЁНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: 220041, Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара, аддзела рабочага жыцця—32-38-14, аддзелаў сельскага жыцця, культуры і літаратуры, пісем і быту—32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага. Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава. Журнал «Работница и крестьянка» на беларускамоўным мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

АТ 15219. Здадзена ў набор 1/X-73 г. Падп. да друку 23/X-73 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60х90¹/₈. Тыраж 417746 экз. Зак. 519. Цана 15 кап. Дадатак—выкрайка.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі, Мінск.

222679-11

Цана 15 кап.

Индэкс 74995

B0000000 198 1335

